

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 173 (5).**

1928.

**III Riigikogu koosolek 23. oktoobril 1928
kell 17.**

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Tõnisson**, välisminister **H. Rebane**, rahaminister **A. Teetsov**, siseminister **J. Hünerson**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, põllutöökandeminister **O. Köster**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Välisministri aruanne rahvasteliidu täiskogu IX istungjärgu töödest.
2. Vabariigi Valitsuse esitis riigiteenistuses seisvatele maamõõtjatele tükitöö pealt tasumaksmise seaduse muutmise seaduse Vabariigi Valitsusele tagasiandmise kohta — Vabariigi Valitsuse ettepanek.
3. Veneaegsete pensionäride toetusraha nõudmise tähtaja pikendamise seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.
4. Katlamaksu kaotamise seadus — rahasjanduse komisjoni ettepanek.
5. Riigi elarve arvel enne selle maksma hakkamist lepingute sõlmimise seadus — rahasjanduse komisjoni ettepanek.
6. Endise „Tallinna heategeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — III lugemisel.
7. Tolli põhitariifide osalise muutmise seadus — II lugemisel.
8. Riigi laevade immunitetide kohta käivate mõnesuguste määruste ühtlustamise rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.
9. Põllumajandusliikude koolide õppejõudude tasude seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.
10. Kriminaalseadustik — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, vahepeal esimees **K. Einbund** ja abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

I. Päevakorra täiendamine. Juhataja **M. Martna**:
Avan Riigikogu koosoleku.

V. Hasselblatt (sks): Ma luban enesele ettepaneku teha,

päevakorra-punkt 6 välja jätta järgmistel põhjustel: ma arvan, et siiski tuleks kaaluda seda küsimust, ja nimelt valitsuses, kas ei oleks otstarbekohasem selle heategeva seltsi varandust sihtvarandusena valitseda, sest meie peaksime ikkagi arvestama nende soovidega, mis selle seltsi varanduse annetajatel olid. Mina tahtsin tähelepanu juhtida sellele, et annetaja Tshumikov'i testamendis on määrus antud, et muu seas tuleb asutada vanade naisterahvaste kodu. Tallinna linn, asudes selle varanduse valitsemisele, on sinna paigutanud aga öömaja. Kuigi öömaja on ka heategev ettevõtte, siiski testamendijätja soov sellega täidetud ei ole, ja mina ei näe mingisugust põhjust, et meie peaksime endale selle väikese asja pärast võrdlemisi suuri etteheiteid teha laskma, ja mina sooviksin sellepärast, et valitsuses, eriti töö-hoolekandeministeriumis kaalutaks seda küsimust, kui võrd selle asja sihtvarandusena valitsemine võiks rahuldada neid määrusi, mis testamendis üles seatud ja mis ka seltsi endisest tegevusest välja paistavad.

O. Gustavson (stp): Ma vaidlen härra Hasselblatt'i ettepaneku vastu. Riigikogu on käesoleva seaduseelnõu II lugemisel juba vastu võtnud. Seejuures on härra Hasselblatt ainult § 1. juures paranduse teinud, järgmiste paragrahvide juures aga mitte enam. Nii puudub Riigikogul igasugune võimalus III lugemisel läbi viia neid põhimõtteid, mida härra Hasselblatt siin soovitas. Ainuke tee, mis üle jääb, oleks see, et käesolev seadus üldse päevakorrast ära võetaks või tagasi lükataks, ja valitsus esitaks uue seaduse.

V. Hasselblatt (sks) (fakt. märk.): Minu arvates, kui § 1-ses vastu võetaks see põhimõte, et seda varandust ei anta Tallinna linna omanduseks, vaid jäetakse sihtvaranduseks, siis muidugi teistes paragrahvides astub see parandus ka isenesest jõusse. (O. Gustavson, stp: III lugemisel saab ainult neid parandusi teha, mis II lugemisel tehtud.)

Päevakorda võetakse nähtava enamusega A. Sternfeldt'i (krst) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised; päevakorrast jäetakse välja raha-

ministri ettepanekul 5. punkt (+29—23); lükatakse tagasi nähtava enamusega V. Hasselblatt'i (sks) ettepanek, välja jätta 6. punkt päevakorrast.

2. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta.

Sekretär **J. Piiskar:** Riigikogu juhatusel pool on põllumajandusliku abiandmise seadus antud rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Nähtava enamusega valitakse:

rahaasjanduse komisjoni Chr. Kaarna' asemele

Anderkopp (töer) ja H. Leesment'i asemele J. Lattik (krst);

sotsiaalkomisjoni Chr. Kaarna' asemele A. Schulbach (töer);

maakomisjoni A. Tammann'i asemele M. Hellman (töer).

4. Välisministri aruanne rahvasteliidu täiskogu IX istungjärgu tööd.

Välisminister **H. Rebane:** Lugupeetud Riigikogu liikmed!

Pärast rahvasteliidu täiskogu istungjärku on välisministri kohuseks tutvustada rahvasteliidu tööga Riigikogu. Enne seda on selle küsimuse kohta aru antud Riigikogu vastavas organis — väliskomisjonis, kui ka Vabariigi Valitsuses, kus üksikud küsimused rohkem üksikasjalikult läbi võetakse. Riigikogule lubatagu mind ette kanda aruannet rahvasteliidu tööd rohkem üldistes joontes.

Kui rahvasteliidu töö kohta aruannet anda, ja seda järjekorras, siis tuleks kõigepealt peatuda täiskogu valimiste juures. Nii valiti tänava täiskogu esimeheks Taani saadik Berliini Zahle, kes algusest peale rahvasteliidus tuntud ja selle tööd osa võtnud, ja kuna Taani aktiivselt samuti rahvasteliidus tegutseb, siis oli Zahle kandidatuuri läbimine algusest peale kindel. Omajagu tegemist on ka rahvasteliidu abipresidentide ja komisjonide esimeeste valimisega, kuid siin on teatud praksis juba kujunenud, nii et need valimised suuri lahkavusi ei tekita. Küll aga tekib teatav võistlus nõukogu mittealaliste liikmete valimise juures. Nii langesid tänava välja Hollandi, Hiina ja Columbia. Kõigepealt oli selge, et nõukogusse valitakse tagasi Hispaania, kes oli vahepeal rahvasteliidust tagasi astunud, ja samuti, et temale kui suuremale riigile tagasivalimise õigus kindlustatud on. Samuti oli selge, et Columbia asemele valitakse tingimata üks Lõuna-Ameerika riikidest. Tänavu valiti Columbia asemel Venezuela. Järelikult jäi järele üks koht, see on koht,

mille täitjaks oli seni Hiina, kus küsimus tekkis, kas Hiina tagasi valitakse. Hiina asemele tuli Persia, kelle kandidatuur algul vähe poolehoidu leidis, kuid pärast siiski valiti, kui ainuke muhamedi-riik, kellele esindus nõukogusse taheti anda.

Mis puutub aruannetes sekretariaadi tööd, siis on see harilikult ka võimaluse andnud üksikutele riikidele, rahvasteliidu tegelestele, ka üldpoliitilisi seisukohti valgustada. Nii oli tänava õieti üldaruannete vaidlustel keskkohaks teatav võitlus Saksa riigikantsler Müller'i ja Prantsuse välisminister Briand'i vahel. Saksa riigikantsler Müller tuli uue isikuna rahvasteliitu ja tõi ette järgmised mõtted. Ta ütles, et kuigi julgeoleku eeltingimused teatavate paktidega juba loodud, ei saa öelda, et desarmeerimise küsimus edasi oleks nihkunud. Tõepoolest olla seisukord sarnane, et Saksamaa ainukeseks desarmeeritud riigiks jääda. Sellepärast nõuab ta, et riigid desarmeeruksid ja kõige ligemal ajal üldine väevähendamise konverents kokku kutsutaks. Temale astub vastu Prantsuse välisminister Briand, kes pidas kõne, mis rohkesti laineid lõi, ja kus ta seletas, et kuigi julgeoleku ja üldise rahu alal juba paljugi tehtud, siiski on tarvilik keeruliste desarmeerimise küsimust põhjalikult ette valmistada. Ei ole õige, kui siin ülepeakaela talitatakse. Mis puutub üldse väevähendus, siis konstateeris Prantsuse välisminister, et õieti kõik riigid on suutnud oma vägesid arvult vähemale viia, kui enne sõda. Ta tõi siis Saksamaa kohta väiteid ette, et Saksa sõjavägi, kuigi arvult väike — 100 tuhat, — koosneb ohvitseridest ja allohvitseridest, ja seda tuleb arvesse võtta, samuti ka Saksa tugevat tööstust.

Teistest kõnelejatest on väheseid nimetada. Nagu tähendasin kujunesid kogu aruande vaidlused kahevõitluseks Saksa riigikantsleri ja Prantsuse välisminister Briand'i vahel.

Rahvasteliidu töö on juba algusest peale jaotatud komisjonidesse. Näiteks kuues on poliitiline komisjon, siis on majandusekomisjonid j.n.e. Alustan poliitilise komisjoniga. Siin tuleks kõigepealt tähendada, et seal tänava eriti intellektuaalse koostöö arendamisele rahvaste vahel, vaimlikule koostööle rõhku pandi, et kindlustada rahvaste vahel paremat arusaamist. Käsitati rahvastevahelist vaimlikku koostööd üldse ja leiti, et intellektuaalne koostöö üksikutes küsimustes edenemas. Samuti pandi väga palju rõhku ülikoolide omavahelisele läbikäimisele ja lõpuks ka läbikäigule keskkoolide vahel. Ei jäänud tähele panemata ka kirjandus ja kunstiküsimused. Ma teeksin õieti, kui üksikasjalikult nende küsimuste juures ei peatuks. Samuti oli kuuendas komis-

jonis arutamisel orjuse kaotamise küsimus. Selle küsimusega ühenduses selgitati konventsiooni 1926. aastast, mis paljude riikide poolt juba ratifitseeritud. Rahvasteliit tahab kaasa mõjuda selleks, et orjus tuleks kaotamisele ka neis riikides, kus ta praegu püsib. Võeti vastu soovivaldus, et 1926. a. konventsioon kõigi riikide poolt ratifitseeritaks.

Ka oli kuendas komisjonis arutamisel Armeenia pagulaste paigutamise küsimus Eri-vani vabariiki, mida üksikud riigid nagu Saksa, Kreeka, Rumeenia on toetanud.

Viiendas komisjonis oli tegemist humanitaar- ja sotsiaalküsimustega. Neist oleks eriti nimetada naiste ja lastega kauplemise küsimus. Selle küsimuse arutamiseks moodustati erikomitee, kus avaldati soovi, et kõigis riikides, kus avalikkude majade süsteem maksey, seal see kaotataks. Eriti toonitati naispolitsei sisseseadmise vajadust, sest senine praktika on näidanud, et naispolitsei tegevus sellel alal väga häid tagajärgi on andnud.

Mis puutub lastekaitse küsimusse, siis on selle küsimuse lahendamiseks välja töötatud kolm konventsiooni kava: 1) vaestelaste välismaalt kodumaale toimetamise kohta; 2) välismaal asuvate alaealiste hoolitsemise kohta, ja 3) kuidas hõlbustada alimentide nõudmist isalt.

Nende küsimuste lahendamiseks on olnud väga palju raskusi ja kergendusi võiks oodata konventsiooni näol.

Mis puutub oopiumi salakauba vedamisse, siis on Genfi konventsiooni juba 29 riiki ratifitseerinud, ja Eesti, Ungari, Itaalia, Norra ja Lõuna-Slaavi teatasid rahvasteliidule, et nad sellega lähemal ajal ühinevad.

Vene pagulaste küsimus võiks ka meid huvitada. Vene pagulaste asjas on üldkomissariaat rahvasteliidu juures töötanud dr. Nansen'i juhatusel. Pagulaste küsimuse lahendamiseks oleks kaks võimalust: kodumaale minek, või astuda asukoha alaliseks kodanil üks. Suvel oli konverents, kus pagulaste seisukorra parandamiseks vastu võeti kokkulepe, millele ka Eesti alla kirjutas, mille põhjal rahvasteliidu ülemkomissariaadis antakse välja pagulastele perekonnaseisu tunnistus ja muid dokumente. Selleks delegeriks ülemkomissar mitmesse maasse oma esindajad, kes kohal konsuli ülesandeid täidaksid. Nende delegaatide nimetamine sünniks asukoha maa valituse nõusolekul, ning tekkivate kulude katteks oleks neil esindajail õigus võtta pagulastelt maksu. Kuid igal valitsusel on täielik vabadus otsustada, mis määral kokkulepe maksmata panna.

Alkoholismi vastu võitlemise küsimus oli 1926. a. üles tõstetud Soome, Poola ja Rootsi

poolt. 1927. a. täiskogus võttis Rootsi delegatsioon oma ettepaneku esialgsel kujul tagasi, see ei leidnud heakskiitmist. 1928. a. täiskogus oli see ettepanek jälle päevakorral, ja täiskogu võttis vastu resolutsiooni, et seda küsimust veel uuritaks. Sellega on see küsimus sellest ulatusest, nagu ta algatatud, palju kaotanud.

Rahvasteliidu tervishoiu organisatsioon töötab intensiivselt ja see organisatsioon on rahvusvahelise iseloomuga — tegutsseb rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu. Ta tegevus ulatab üle terve ilma.

Mis puutub suhete lahendamisse rahvasteliidu ja ta organisatsioonide, asutuste ja organite vahel, siis puudutab see ainult osa riike.

Juriidilises komisjonis töö — kodifitseerimistö — on esimeses staadiumis. Töö on spetsialistide kätte antud.

Ka meil töötab eriline komisjon kodifitseerimiseks küpsekstunnustatud küsimuste kallal ja loodab ettenähtud tähtajaks, 31. oktoobriks, tööga lõpule jõuda.

Rahakomisjonis olid tänava elavad vaidlused, milliseid varem ei olevat olnud, nimelt tähendas komisjoni aruandja, et varem sarnast elavust ei ole olnud. Rahvasteliidu eelarves on kasvamine tendents ja siin nõutakse suuremat kokkuhoidmist. Ka sekretariaadi kohta arvati, et see on suureks paisunud ja et seal tuleks kokku hoida. Kõige ägedamad pealekäijad selles mõttes olid Norra, Hollandi ja Shveitsi esindajad.

Laialise tähtsusega on teise komisjoni töö, nimelt majandusekomisjoni töö. Finantskomitee aruanne ei sisalda tänava eneses midagi erilist, kuid seal puudutatakse ka Eestit. Nimelt konstateeriti, et Eestis rahareformi edennemiskäik annab tunnistust riigivõimude heast tahtmisest ja korralikkusest, mille pärast erilist uurimist ei ole tarvis ette võtta.

Suurema ulatusega on majandusekomisjoni töö. Teine komisjon esitas terve rea resolutsioone.

Erilist tähelepanu väärib rahvasteliidu täiskogu seisukoht, et tarvis on lepitada põllumajanduse ja tööstuse huve. Mis puutub üleilmlikku majandusekonverentsi 1927. a., millest ka Eesti osa võttis, siis kaevati rahvasteliidu III komisjonis, et kahjuks seni suurem osa riike selle konverentsi rekomendatsioone täitnud ei ole.

Lõpuks peatun rahvasteliidu tänavuse päevakorra tähtsama küsimuse juures, see on julgeoleku ja väevähenduse küsimus. Julgeoleku küsimuses on uuritud rahvasteliidu üksikute artiklite — 10., 11. ja 16. tähendust, mida rahvasteliit ise siin pakub ja mil viisil

annab ta tagatist rahvaste julgeolekuks. Need artiklid on seni suurte vaidluste aluseks olnud riikide vahel. Sellepärast on rahvasteliit erilist rõhku pannud sellele, et neid artikleid eriti uuritaks. Komisjonis on rahvusvahelise õiguse tundjad oma töö teinud ja erilist tähelepanu väärrib Rutgersi memorandum sellel alal.

Mis puutub vahekohtu ja julgeoleku komiteesse, siis oli komitee välja töötanud tervelt 6 konventsiooni kava. Rahvasteliit ühtlustas neid kavu ja püüdis neid üheks üldiseks aktiks kokku võtta, samuti püüdis ka teatavat painduvat vormi neile anda, et riigid võiksid neid omavahel tarvitamisele võtta.

Mis puutub sõja ärahoidmise abinõude kõvendamisele, siis oli see Saksa poolt üles võetud, kes pani ette — moodustada kinnine, mitmepoolne leping, mille järgi lepinguosalised riigid kohustatud on täitma kõik rahvasteliidu ettepanekud. Kuid see ei leidnud sel kujul poolehoidu, ja rahvasteliit soovitas seda veel kaalumisele võtta. Finantsabi küsimuses kallaletungitavale riigile leiti, et ka see küsimus küllalt küps ei ole, et seda teataval kujul vastu võtta, ja äratub praegugi veel hulga lahkavamisi. Siingi leiti, et tarvis on seda küsimust edaspidi veel uurida.

Põnevam küsimus, nimelt desarmeerimine, oli tänava rahvasteliidus õieti tulipunktis, eriti kolmandas komisjonis, kus väga suured vaidlused lahti puhkesid. Desarmeerimine ise on vähe edasi nihkunud, ja paistab isegi, nagu mõnelt poolt ette heidetakse, et kogu desarmeerimise surnud punktil on. Kuid seda siiski ei saa öelda.

Konstateeriti, et desarmeerimise küsimus hõlpsamini lahendub, kui üksikud riigid omavahel kokkuleppe sel alal saavutaksid. Nii on viimastel kuudel Inglis- ja Prantsusmaa teatud kokkuleppe teinud, mis küsimuse tingimata edasi viiks. Lahtiseks on jäänud Ameerika Ühisriikide vahekord Euroopa riikidega ja loodetakse, et Kellogg'i pakt soodsat õhkonda ette valmistab.

Kolmandas komisjonis kujunes see puht poliitiliseks küsimuseks, sest ühelt poolt nõuti, et desarmeerimise konverents peab kohe kokku astuma, teiselt poolt öeldi, et mitte enne kui ettevalmistusetööd lõpule viidud. Lõpuks leiti teatud kompromiss, kus soovi avaldatud, et desarmeerimise komisjon kokku tuleks kas käesoleval aastal, ja siis, kui ettevalmistamise komisjon oma töö teinud, siis alles võiks üldine konverents kokku astuda. Lõi läbi seisukoht, et meie ei tohi ülepeakaela toimida, tuleb ära hoida, et desarmeerimise konverents nurja ei läheks. Kui see nurja läheks, oleks

see teatud hoop rahvasteliidu prestiihile ja desarmeerimise küsimustele eriti.

Mida öelda rahvasteliidu tööst? Kui pealiskaudselt seda vaadata, mis IX istungjärgul tehtud, siis võiks paista, nagu oleks vähe tööd tehtud, mis silmapaistev. Siiski on aga pilt natuke teine. Üks on kindel, et möödunud istungjärg on ikkagi ilma edasi viinud rahu poole, kuna tema arendanud on aluseid, mis ilmarahu eeltingimuseks. Väljaspool rahvasteliitu on riigid rahuasja püüdnud edendada, ja suuremad riigid Ameerikaga eesotsas on alla kirjutanud Pariisi ehk Kellogg'i paktile, millega Eesti ühineb, ja rahuldustundega teatavaks võttis, et Nõukogude Vene selle paktiga tahab ühineda.

Rahvasteliit peaks jõudma ajajärku, mis rohkem peaks võimaldama temale oma loomulikkude ülesannete kallale astuda, milleks tarvis on kiiremlt nõندانimetatud pärast-sõjaaegne ajajärk likvideerida.

Selles suunas on tähtsamaks päevamureks riikide desarmeerimise küsimuse niikaugale viimine, et see ülesanne tegelikult läbi viia suudetakse.

See ülesanne on rohkem kui keeruline, mispärast liigne ruttamine ja puudulik ettevalmistus desarmeerimise küsimust vaevalt edasi võiksid viia.

Nii on muu hulgas tarvilikuks tunnustatud, et üksikud suurriigid enne omavahel selles keerulises küsimuses kokkuleppele jõuaksid. Samuti on ikka kindlamini seisukohale asunud, et järgmine desarmeerimise konverents kindlasti mingid positiivseid tagajärgi andma peaks, kui ei taheta, et see rahvastele esimese järgu tähtsusega küsimus paljudeks aastateks edasi lükataks. Sellepärast on üldiselt tarvilikuks tunnustatud iga edaspidine samm põhjalikult ette valmistada.

Käiakse siin nende põhimõtete järgi, siis on juba kõige ligemas tulevikus oodata desarmeerimise küsimuse edasilikumist, mis võimaldaks rahvastele uut ajajärku. Sellele liginemiseks on rahvasteliidu IX istungjärg ka omalt poolt suure töö teinud.

Ka suudaks rahvasteliit sarnasel korral edukamalt lahendada majanduseprobleeme riikidevahelises elus. Majanduslikkude vastolude kõrvaldamine jääb pärastpoole kindlasti rahvasteliidu üheks esimeseks ülesandeks. Majanduslikud vastolud on suuremalt jaolt põhjust andnud kokkupõrgeteks riikide ja rahvaste vahel, need vastolud on praegugi veel küllaldaselt teravad. Õigusega kaebas rahvasteliit viimasel istungjärgul, et riigid seni vähe tähele on pannud üleilmliku majandusekonverentsi poolt soovitatud põhimõtteid majanduslikkude vastolude kõrvaldamiseks.

Eesti suhtumine rahvasteliitu ei ole meil kunagi kaht arvamist tekitanud. Seda koostööd tuleb aga veelgi rohkem tihendada, ja tuleb loota, et rahvaesindus heaks kiidab valitsuse kavatsuse — nimetada eriline esindaja rahvasteliidu juurde, kelle vajadus järjest suurenevatest ülesannetest välja kasvanud.

Kuid kõike lootust rahvasteliidule panna, oleks siin rohkem kui ühekülgne. Iga riik peab püüdma omapoolt oma vahekordi normaalsele alusele rajada oma ligemate naabrite kui ka kaugemate riikidega.

Ka Eesti on siin püüdnud kindlaskujunenud traditsioonide ja põhimõtete kohaselt nii seniseid sõprussidemeid süvendada ja uusi leida, kui ka majanduslikku läbikäimist rahvusvaheliselt arendada.

Eesti valitsus oli üldises kokkukõlas Eesti rahvaesindusega kui ka avalikkusega otsustanud teostada 4. ja 5. septembril Eesti Riigivanema külaskäigu Tema Majesteedile Rootsi kuningale. Meie riigipea soe vastuvõtt ja selle külaskäigu südamlük vastukaja kogu Rootsis on omalt poolt süvendanud Eesti ja Rootsi vahel juba ajalooliselt sõbralikke vahekordi ja loodetavasti tõuget andnud kultuurilise ja majandusliku koostöö mõttele Baltimere ümbritsevate rahuarmastavate riikide vahel.

Valitsus on erilist tähelepanu pööranud majanduslikkude vahekordade reguleerimisele teiste riikidega. On sõlmitud rida kaubalepinguid üksikute riikidega, nagu Balkani riikidega, Türgiga, Itaaliaga, kuna teistega läbirääkimised käimas, kas uute sõlmimiseks või seniste revideerimiseks.

Saksamaaga, kellega meil seni oli ainult majanduslik kokkulepe 1923. a., on läbirääkimised alustatud alalise kaubalepingu sõlmimiseks. On vahetatud vastastikused ettepanekud, millest näha, et põhilausest suuremaid lahkuminekuid olla ei võiks, mis lootust äratavad peatsele kokkuleppele kahe riigi vahel, kes seni elavas majanduslikus läbikäimises olnud.

Läbirääkimiste käiguga kaubalepingu sõlmimiseks Leeduga oli mul võimalus juba neil päevil tutvustada Riigikogu väliskomisjoni. Praegu kestavad läbirääkimised edasi. On veel rida raskusi võita, et soovitud tagajärgi saavutada, mis mitte üksi tarvilikud ei ole Eesti-Leedu ühise koostöö, vaid ka uute riikide ühise tuleviku pärast.

Oma liitlase Lätiga sõlmisime kevadel ajutise majanduselepingu, mis on üheks etapiks majanduslikul liginemisel naabrite vahel.

Tolliunioni senine teostamiskäik on näidanud, et see töö keerulisem, kui esialgu paistis, kuna siin pealegi otsekohest eeskujukuski näha ei ole. Veel möödunud istung-

järgul toonitati rahvasteliidus, et küsimused riikide vahel alles pärast põhjalikumate eeltood rahuldava lahenduse leida võivad. Nii on ka siin tarvilik järjekindel ette valmistustöö ja sellekohane pinnavalmistamine. Ühine majanduse- ja tariifipoliitika, mille sihiks kahe poliitilise liitlase majanduslik union, on tähtsamaks eelduseks selle suure eesmärgi saavutamisel.

Mitte üksi poliitiline vaid ka majanduslik liit Eesti ja Läti vahel on ja jääb mõlema naabri välispolitiika tähtsamaks aluseks.

J. Voiman (stp): Ma teen ettepaneku: 1) avada läbirääkimised välisministri aruande puhul, ja 2) võtta läbirääkimised Riigikogu järgmise koosoleku päevakorda.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepaneku esimene osa vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepaneku teine osa vastu võetud.

5. Vabariigi Valitsuse esitis riigiteenistuses seisvatele maamõõtjatele tükitöö pealt tasumaksmise seaduse muutmise seaduse Vabariigi Valitsusele tagasiandmise kohta — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

Rahaminister **A. Teetsov**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rahaministri ettepanekul esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule 30. novembril 1927. aastal riigiteenistuses seisvatele maamõõtjatele tükitöö pealt tasumaksmise seaduse muutmise seaduse. Maamõõtjatele tükitöetu maksimise küsimus on vahepeal lahendatud koosseisude seaduse § 4. ja § 6. põhjal Vabariigi Valitsuse otsusega 21. märtsist s. a. ja määrusega 12. septembrist s. a. ning Juhtnõuõridega ülemääraliste riigiteenijate koosseisude ja tasu määramiseks ja ajutiste töötajate palkamiseks.

Sellega on siis käesolev seaduseelnõu ülearuseks saanud, ja Vabariigi Valitsus palub selle tagasi anda.

Juhataja **M. Martna**: Vabariigi Valitsuse esitis kõlab järgmiselt:

„Riigikogu otsustab: Tagasi anda Vabariigi Valitsuse poolt 30. novembril 1927. a. Riigikogule esitatud riigiteenistuses seisvatele maamõõtjate tükitöö pealt tasumaksimise seaduse muutmise seaduseelnõu “(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on esitis vastu võetud.

6. Veneaegsete pensionäride toetusraha nõudmise tähtsaja pikendamise seadus — I lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja **J. Voiman:** 1920. aastal võeti vastu Veneaegsete pensionäride toetamise seadus. 1923. aastal muudeti seaduseelnõu, tõstes toetuseraha norme. Sellejuures võeti vas-

tu § 6, mis räägib sellest, et toetuseraha nõudmise õigus on ainult neil pensionäridel, kes aasta jooksul esitavad pensionisaamiseks palve. Tähtaeg lõppes 20. veebruaril 1924. aastal. Kes pärast seda tähtaega palve esitasid, neil enam pensionisaamise õigust ei olnud. Kuna aga mitmed veneaegsed pensioniõiguslikud kodanikud teadmatuse tõttu ei saanud õigel ajal palvet esitada, ja teised, kes sel ajal olid aineliselt küllalt kindlustatud, on praegu viletsas seisukorras, seepärast oleks ülekohus, kui ühed veneaegsed pensionärid saavad toetust, olgugi et see on väike, teised ei saa. Sellest seisukohast välja minnes on esitatud käesolev seaduseelnõu. Sellega kaotab Veneaegsete pensionäride toetamise seaduse § 6. oma maksvuse ja jäetakse pensionäridele õigus — saada toetust vastava seaduse põhjal.

Vabariigi Valitsus ühines seaduseelnõuga, samuti ka sotsiaalkomisjon. Sotsiaalkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

7. Katlamaksu kaotamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Loosalu:** Omal ajal oli aurukatelde järelevalve teostamiseks eriline katlamaks, mis maksti riigile. Pärast anti katelde järelevalve erilise seltsi kätte. Sellele seltsile makstakse maks järelevalve teostamise kulude katteks. Riik enam ei kanna järelevalve teostamiseks mingisuguseid kulusid.

Selle tõttu on õigustamatu riigile maksuvõtmine aurukateldelt, veel enam, et teised jõumasinad ei käi niisuguse maksu alla. Neid asjaolusid arvesse võttes on Vabariigi Valitsus leidnud tarviliku olevat riigile maksetava katlamaksu kaotada, ja esinenud sellekohase ettepanekuga. Rahaasjanduse komisjon ühines Vabariigi Valitsuse ettepanekuga.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

E. Joonas (stp): Käesolev seaduseelnõu on tulnud rahaasjanduse komisjonist, kus seda kaaluti puht rahaasjanduse seisukohast, kuid asjal on veel teine külg. Asi puudutab tehnilist järelevalvet. Meie rüh-

mal ei ole selge, ja see ei selgunud ka rahaasjanduse komisjonis, kas seaduse vastuvõtmisega ei kannata üldine tehniline järelevalve. Ja sellepärast oleks meie rühma seisukohalt otstarbekohane seda küsimust veel kaaluda. Neil põhjustel teen ettepaneku, anda see seaduseelnõu läbivaatamiseks sotsiaalkomisjoni.

Aruandja **J. Loosalu** (lõpusõna): Katelde järelevalve on seaduseandlikul teel pandud tehnilise järelevalve seltsi peale ja seda küsimust on varemalt seaduseandliku asutuse poolt põhjalikult kaalutud. Nii et katlamaksu kaotamise seadusega kuidagi ei saa puudutada järelevalve teostamise korda. (E. Joonas, stp: Kas riigi järelevalvet enam üldse ei ole?) Järelevalve selts peab selle järelevalve teostama, ja kõik katlaomanikud on sunduslikult selle seltsi liikmed. (E. Joonas, stp: Igatahes ei ole küsimus selge.) Ei ole mingisugust tarvidust käesoleva seaduseelnõu teise komisjoni andmiseks. Rahaasjanduse komisjon võttis eelnõu täiesti ühelmeelset vastu.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Rkl. Joonase ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 19 häält, seega on seaduseelnõu antud sotsiaalkomisjoni.

8. Endise „Tallinna heategevase seltsi“ varanduste korraldamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **O. Gustavson.** Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! Я повторяю внесенное мною при II чтении предложение о передаче части имущества русскому благотворительному обществу. Русская фракция считает, что какая-либо часть из ликвидируемого имущества должна быть передана русской общественности. Не нравится вам национальный союз, мы делаем предложение, передать русскому благотворительному обществу. То обстоятельство, что в нашем предложении не указано, какая часть имущества должна перейти русскому благотворительному обществу, не должна смущать вас, ибо правительство сумеет распределить имущество, руководствуясь принципом справедливости. Не дать ни-

какой части русской общественности, значит оставить горький осадок обиды в русском населении. Русское население находится в худшем положении, чем другие национальности Эстонии, оно не имеет своих общественных зданий. Поэтому я нахожу, что внесенная поправка должна на йти со стороны Государственного Собрания полную поддержку.

В случае, если мое предложение будет отклонено, прошу голосовать предложение депутата Гассельבלата, которое он внес при втором чтении этого законопроекта.

Juhataja M. Martna: Rkl. Baranin'ilt on ettepanek,

§ 1. kuuendas reas pärast sõnu „Tallinna linna” võtta vahele „ja Tallinna Vene heategeva seltsi”.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 vastu võetud.

§§ 2 ja 3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja M. Martna: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

9. Tulli põhitariifide osalise muutmise seadus — II lugemisel. Tollitariifide komisjoni aruandja **M. Laarman.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Tulli põhitariifide osalise muutmise seadus. Kaupade sisseveo ja väljaveo ning tollimaksude määrusega 19. detsembrist 1923. a. (Riigi Teataja nr. 4/5 — 1924. a.) maksmapandud tolli põhitariifide osast I A. muudetakse ja määratakse kindlaks, arvates 9. maist 1925. a., allpool tähendatud paragrahvide punktid järgmiselt:

I. Sisseveotariif.
A. Sisseveoks lubatud kaubad.

Tariifi.		Kaupade nimetus.	Tollimäärad.	
§§	Punktid.		Alus.	Kuldfrangid
1	2	Nisuterad	1 kg. br.	0,10
3	1-a	Rukki- ja teine eraldi nimetamata jahu ning linnakseed igasugused	„ „	0,09
	-b	Nisujahu sõelumata	„ „	0,14
	-c	Nisujahu sõelutud („nisi-supüül“) seal hulgas „manna“	„ „	0,21

10. Riigi laevade immunitetide kohta käivate mõnestuste määruste ühtlustamise rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

11. Põllumajanduslike koolide õppejõudude tasude seaduse täiendamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

12. Kriminaalseadustik — II lugemisel. (Tekst vaata „III Riigikogu protokollide Lisad“, lisa nr. 56, veerg 507—655.)

Üldkomisjoni aruandja **A. Tammann.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Üldkomisjoni aruandja **O. Gustavson.** Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Seaduseelnõu tekst võetakse 24 häälega 17 hääle vastu muutmata vastu.

Juhataja M. Martna: Kriminaalseadustiku komisjoni aruandja puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Jõeäär. (Koosolekut hakkab juhatama esimees **K. Einbund.**

Juhataja K. Einbund: Koosoleku juhataja korraldusel jääb kriminaalseadustiku arutamisel ära paragrahvide teksti ettekandmine. Juhataja nimetab peatükid ja peatükke viisi tuleb seadustik II ja III lugemisel hääletamisele.

O. Gustavson (stp): Ma vaidlen tehtud ettepaneku vastu kõigepealt sellepärast, et minu arusaamise järgi ei ole see kokkukõlas maksva kodukorra § 53. Selles öeldakse: „II lugemine loetakse lõpetatuks, kui kõik seaduseelnõu üksikud osad või paragrahvid ühes ettepanud parandustega on läbi hääletatud.” Siin tekib küsimus, mis on mõeldud osade ja paragrahvide all? Ma arvan, siin on mõeldud osade all ainult sarnaseid ettepanekuid, kus paragrahve üldse olemas ei ole, näiteks Riigi eelarve seaduse üksikud osad ja lisandused. Aga sel juhul, kui on tegemist seaduseelnõuga, mis jagatud

paragrahvidesse, tuleb kahtlemata hääletada paragrahvide kaupa.

Edasi vaidleksin vastu ka sisuliselt. Üks peatükk jaguneb teatud paragrahvidesse. Selles peatükis võivad olla paragrahvid, mis on ühele Riigikogu liikmele vastuvõetavad, aga võivad olla ka niisugused, mis temale vastuvõtmatud. Kui hääletatakse peatükkide kaupa, siis peab Riigikogu liige, kes teatud paragrahvi vastu, hääletama kogu peatüki vastu, ja temalt võetakse võimalus ka nende paragrahvide poolt olla, mis temale muidu on vastuvõetavad.

Sellepärast arvan mina, et käesoleval korral võib küll esimest moodust tarvitada — paragrahve mitte ette lugeda, vaid neid ainult nimetada, aga tervete peatükkide kaupa hääletada ei saa.

R. Penno (as): Ma vaidlen rkl. Gustavson'i seletustele vastu, nimelt kodukorra § 53-da juurde kuuluva seletuse põhjal, kus räägitakse riigi eelarve hääletamise korrast. Meie teame, et eelarve on paragrahvidesse jaotatud, aga meie ei hääleta seda kunagi paragrahvide kaupa, vaid osade viisi, nii et seletus, nagu ei oleks härra esimehe poolt tehtud korraldus kokkukõlas kodukorraga, on põhjendamatu. Ka sisult ei ole vist paragrahvide nimetamine tarvilik, kuna mulle praegu lugupeetud Riigikogu sekretär tähendas, et kriminaalseadustiku komisjonis on kõneldud selle suure seaduse juures vastolude tekkimise võimalusest siis, kui hääletamisele tuleksid üksikud paragrahvid. Põhjendus, nagu ei oleks Riigikogu liikmetel võimalust üksikute paragrahvide poolt või vastu hääletada selle korra juures, ei pea paika, sest Riigikogu liige võib juhatajale teatada, et ta soovib teatud paragrahvi eraldi hääletamist, ja paragrahv tuleb eraldi hääletamisele.

Juhataja **K. Einbund**: Juhataja korraldus — hääletada peatükkide viisi teksti ette kandmata — on kokkukõlas meie kodukorraga. Vanematekogu vastava seletuse põhjal võib juhataja korralduse puhul korra kohta sõna võtta ja ettepanekuid teha. Sõna on võetud, ettepanekut ei ole tehtud. (O. Gustavson, stp: Ma teen ettepaneku,

hääletada paragrahvide kaupa.) Rkl. Gustavson teeb ettepaneku, hääletada paragrahvide kaupa, mille juures ka teksti ettekandmine ära jääks. (Hääletatakse.) Poolt on 33 häält, vastu 34 häält, erapooleteid 1, seega on ettepanek tagasi lükatud. Juhataja korraldus on seega jõusse jäänud.

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Üldosa. 1. peatükk.)

H. Martinson (tp): Minu arvates ei näi § 1. olevat kokkukõlas meie põhiseadusega. Meie põhiseaduse § 9-das on selge sõnaga öeldud: „Eestis ei või karistada kedagi tema teo pärast, ilma et see tegu karistusvääriliseks oleks tunnustatud seaduses, mis enne selle teo kordasaatmist maksma hakanud.“ Kriminaalseadustiku § 1. on aga öeldud, et süüteoks loetakse tegu, mis selle kordasaatmise ajal seadusega keelatud karistuse ähvardusel. Et mitte vastolusid ega vaidlusi ei tuleks tulevikus selle üle, kas meie kriminaalseadustik on põhiseadusega kokkukõlas või ei, teen ettepaneku,

§ 1. võtta järgmiselt: „Süüteoks loetakse tegu, mis seadusega enne selle teo kordasaatmist karistusvääriliseks tunnustatud.“

Teiseks tahaksin paar sõna öelda surmanuhtluse kohta. Meie teame, et juba läinud sajandil hakkasid mitmed tähtsamad poliitika-, seltskonna-, kui ka kohtutegelased surmanuhtluse vastu võitlema. Mitmelt poolt on selgeks tehtud, kui otstarbetu ja barbaarne on surmanuhtlus. Näiteid on sadasid ette toodud, kus mitmed, kelle kallal surmanuhtlus täide viidud, on ilmsüütud. Seda tegu aga ei saa keegi parandada ja ei saa surmamõistetule pärast otsuse täidesaatmist elu tagasi anda. Sellepärast oleks loomulik, kui surmanuhtlus välja jäetaks. Teen ettepaneku,

§ 2. ülesloetud karistuste hulgast kustutada „1) surmanuhtlus.“

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Panen ette,

§ 2. välja jätta „1) surmanuhtlus“, ja ühtlasi panen ette, § 3. välja jätta sõnad: „surmanuhtluse või“.

Küsimuse tähtsuse tõttu lubatagu mul selle ettepaneku põhjenduseks pikemalt peatuda esiteks surmanuhtluse ajalool, teiseks väidatel, mis ette tuakse selle karistuseviisi poolt kui ka vastu.

Surmanuhtluse juured ulatuvad kaugele inimessoo minevikku, kaovad eelajalooliste aegade hämaruses. Oli aeg, kus polnud veel riike ega kriminaalseadustikke sadandete keeruliste paragrahvidega. Siis koosnes kogu kriminaalõigus ainsast paragrahvist, mis ütles: silm silma ja hammas hamba vastu. Kahjuksaja sugulaste püha kohus oli kättemaksmiseks maha tappa nii süüdlane ise kui ka ta perekond. Ühtlasi riisuti süüd-

lase varandus ja hävitati ta elamu. See oli verise kättemaksu ajajärk, mille jäänu-seid praegugi veel leidub nii looduserahvaste metsikutes ja poolmetsikutes suguharudes, kes pole jõudnud oma arenemises nii kaugele, et koonduda riikidesse, kui ka üksikutes kultuuriliselt mahajäänud Euroopa rahvastes: Albaanias, Korsikas, Kaukasuses ja mujal.

Kõik rahvad on selle arenemisastme läbi teinud. Kõigil rahvastel on surmanuhtluse tarvitamine verise kättemaksu näol olnud omalajal samuti püha kohus pere- ja sugukonnale, kui hilisemal arenemise ja riikliku võimu loomise astmel — karistuse määramise kohustus riigile. Loobuda kättemaksust — tähendas looduserahvaste veendumuste järgi perekonna äraandmist, surnu mälestuse kõige jõledamat rüvetamist, usu-lise kohustuse täitmata jätmist. Ühe sõnaga, see oli närune isik, kes jättis tapmata süüdlase ja selle perekonna. Kättetasumise kohustus läks edasi põlvest põlve päranduse teel ja oli seotud isegi pärimisõigusega. Tapetu poeg jäi pärandusest ilma, kui ta ei tasunud kätte oma isa surma eest.

Sel eelajaloolisel ajal sündisid ja kõvenesid julmid karistusteooriad, nii kui seda on füüsilise kättetasumise teooria: silm silma ja hammas hamba vastu! Suuremate ja väiksemate süütegude ainult verega lunastamise teooria, kõige koledamate piinadega ärahirmutamise teooria, ühe sõnaga — kõik need teooriad, mis endas kannavad metsiku kättetasumishimulise ja enesevalitsusetu olevuse loomingu tunnuseid.

Sel ajajärgul olid surmanuhtlused igapäevane nähtus, see oli surmanuhtluste maksimumi aeg. Karistati surmanuhtlusega nii tahtliku, kui ka kogemata ja juhusliku tapmise, haavamise ja teotamise eest, karistati mitte ainult süüdlast, vaid ka täiesti süütu perekonda, isegi alaealisi lapsi, ei tuntud vaimuhaigusi ja karistati ka vaimuhaigeid surmaga.

Kui ühiskond riikidesse koondus, võttis riigivõim karistamisõiguse oma kätte. Võttis üle ka ühiskonnas väljakujunenud karistamisviisi: surmanuhtluse ühes kõigi muude veriste kättemaksu kommetega. Alguses tapeti ka riikide poolt ühes süüdlasega selle perekond, maja põletati, ka varandus konfiskeeriti. Viimane kestis kuni 18. aastasaja lõpuni. Ka siin ei tehtud alguses vahet tahtliku ja juhusliku süüteo vahel.

Juutidel karistati kuningate ajal kogemata pühaduse teotamise eest surmaga. Egüptlased karistasid surmaga ka seda, kes kogemata oli tapnud kassi või mõne muu püha

loomu. Hiinas karistati kuni viimase ajani surmaga ka seda, kes kogemata oli tapnud.

Kuid samuti nagu inimest Egüptuses püha kassi kogemata tapmise eest karistati surmaga, mõisteti perslaste, juutide, kreeklaste, isegi sakslaste, itaallaste ja prantslaste juures kohut loomade üle ning karistati neid surmanuhtlusega ühesugustel alustel inimestega. Jaapanis mõistetakse terved perekonnad ja külad surma ühe kaaselaniku süüteo eest. Kui valitsuse ametnik süüdi mõistetakse altkäemaksu võtmises, antakse nii temale endale, kui ka ta vendadele ja õdedele, onudele ning vennapoegadele käsk endale harakiri teha, mida need kõik täitma peavad ühel ja samal päeval ning tunniajal.

Hiinas karistatakse surmaga poliitilise süütegija isa, vanaisa, lapselapsi, onusid ja nende poegi, olgugi et neil süüteost aimugi polnud.

Kreeklased surmasid ühes poliitilise süüdlasega ka ta lapsed, mõnikord ka iga viienda ta sugulastest. Spartas hukati sama süü eest peale hukkamõistetud enda ja naise ka sõbrad. Roomlased karistasid lapsi vanemate süütegude eest. Juristid leidsid sellele isegi põhjenduse: Filiü praesumuntur similes patri — lastes korduvad isade eksimused. — Kord karistati ühes teendriga, kes oma peremehe tapnud, kõiki 400 teendrit, kes süüdlasega ühe katuse all elasid.

Sel ajal, kui Euroopa rahvad alles barbaarses seisukorras viibisid, oli süüdlase täiesti ilmsüütute sugulaste surmamine kättemaksu üldiselt tarvitusel.

Riigivõim püüdis oma arenemisel kaotada kommet, mille järgi peale süüdlase ka selle ilmsüütut perekonda nuhelti. Kuid esialgul ei laiendatud seda põhimõtet poliitiliste süütegude kohta. Inglise juristid põhjendasid selle barbaarse kombe jäänust argumendiga vere rikke üle — corruption du sang. — Arvati, et kurjategijad — vanemad — ühes rikutud verega lastele edasi annavad ka oma kuritegelikkuse. Veel 1817. aastal lükkas Inglise parlament tagasi ettepaneku selle seaduse kaotamise üle, ning alles 1827. aastal kaotati see. Prantsusmaal kaotati sugulaste ning pärijate karistamine 21. veebruaril 1790. a. (K. Päts, põl: Aga milleks Te seda kõike räägite?) Selleks, et selgitada, millest surmanuhtlust tekkinud. Kui härra Pätsile see ei meeldi, siis ei või ma sinna midagi parata. (Vahelhüüe K. Pätsi, põl poolt.) Väga kahju, kuid Teie võiksite seda oma rühma liikmetele ka edasi anda, ma olen rääkinud Teie rühma liikmetega, kes surmanuhtlusest midagi ei tea.

Preisimaal aga püsis see kõige kauem, 1794. aastal väljaantud Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten põhjal, mis kuni 1851. a. jõus oli, mõisteti poliitilise süüdlase lapsed eluaegsele vangistusele või igaveseks ajaks maalt väljasaatmisele.

Joann Hirmus laskis 80 hukatu aadlimehe naised jões ära uputada. (K. Päts, põl: Ta tegi hirmsamatki. — Th. Tallmeister, tõe: Kas seda siin keegi ei tea? — O. Gustavson, stp: Tallmeister ei saaks siis üldse jutlust pidada...) Ta hukkas ühes meestega mitte ainult naised ja lapsed, vaid sagedasti ka kõik sugulased. Nii hävitati ja hukati metropoliit Filipi sugu, vürstid Jaroslavskid, Vronskid, Buturlinite sugu ja teised.

Veel 17. sajandil saadeti Siberisse kurjategijaid ühes naiste ja lastega, mõnikord perekonnad kõigi kodakondsetega.

Kättetasumise põhimõttest välja minnes hukati ka alaealisi lapsi ning nõrgameelseid, kes kuriteo olid korda saatnud.

Seitsmeaastasest vanusest peale mõisteti lapsi surma peale muude keskaegsete Saksa ja Vene 17. sajandi seaduste põhjal. 1625. kuni 1630. aastani põletati ühesainsas piiskopkonnas 600 nõia hulgas ära 23 tütarlast 7, 8, 9 ja 10 a. vanuses. Württembergis põletati 1627. kuni 1629. a. ära 16 last 8 kuni 12 aasta vanuses. Rootsis põletati 1670. a. 72 naist ja 15 last. Leipzigi professor Bock'i tõenduse järgi on Reissi vürstiriigis 1640. — 1652. a. hukatud 1000 nõida, ja nende hulgas on olnud lapsi ühest aastast kuni kuue aasta vanuseni. Selle üle ei või imestada, sest 1474. a. peeti Shweitsis kohut kuke üle, keda süüdistati nõidumises; kukk tunnistati süüdlaseks, mõisteti surma, põletati tuleriidal. Kui mõistusetu loom — kukk — nõiduda võis, siis oli täitsa loomulik seda celdada ka üheaastasest inimeslapselt.

Hilisemal ajal on nuhtluseseaduste väljatöötamisel püütud kitsendada alaealiste hukkamist ja tõstetud vanust, millest peale surmanuhtlust võib määrata, 16 — 21 a. peale.

Metslase seisukorras viibival inimesel puudusid vaimlikud ja kõlblised omadused, mis temale oleksid võimaldanud vahet teha suurema või vähema süüteo vahel; tal puudus võime objektiivselt hinnata nähtusi. Juhituna loomalikkudest instinktides hindas ta oma huvi äärmiselt kõrgeks, oma vaerlase oma aga väga madalalt. Sellest tekkiski ohjeldamatu kättemaks ja tapmine nii suure kui ka väikese süü eest. Selle kombe aga pärisid rahvad ning võtsid üle riigid, mida tõendab surmanuhtluste määramine võrdlemisi väikeste süütegude eest.

Moosese seaduse järgi karistati surmaga nii usust taganejaid kui ka laupäeva rikkujaid, samuti neid, kes hapnemata leibade päeval tarvitasid haput. Surmanuhtlus tabas niihästi ettekavatsusega mõrtsukat, kui ka peremeest, kelle härg inimese surnuks kaevas. Mõlemad visati kividega surnuks, nii härg kui peremees. (K. Päts, põl: See pilt on küllalt selge!) Lapsi karistati surmaga sõnakuulmatuse ja sõimu eest ühel alusel mõrtsukatega.

Egüptuses karistati kui mõrtsukat ka seda, kes appi ei läinud tapetavale.

Draakoni seaduste järgi loeti surmasüüks isegi töölooma tapmine, puuviljavargus, laisklemine. Kui temalt küsiti, miks ta nii suuri kui väikseid süütegusid surmaga nuhtleb, avaldas ta kahjatsust, et pole võimalik surmanuhtlusest suuremat karistust määrata. Sellepärast öeldakse, et Draakoni seadused on verrega kirjutatud, ja loetakse Draakon seaduseandjaks, kellele võrdset julmuse poolest ajaloos teist ei leidu, nii et tema nimega iseloomustatakse igat barbaarsust ning eba-inimlikkust. See on aga ainult ajalooline eelarvamine.

Iga rahvas elab üle draakoniliste seaduste ajajärgu ja igal rahval on oma drakooniline seaduseandlus.

Nähtavasti tahetakse ka Eestis, et peame sammu tagasi astuma tsaariajaga võrreldes ja iseseisva Eesti seaduseandluse tagasi viima drakooniliste seaduste ajajärku. Kreekas ei olnud mitte ainult ateenlastel drakoonilised seadused — Tessaloonikas karistati surmaga nii inimese kui ka toonekure tapjaid. Peloponeesuses heideti naisterahvad, kes julgusid Olümpia mängu pealt vaadata, mäe tipult kuristikku. Rooma seaduste järgi karistati lapsi vanematega halvasti ümberkäimise eest surmaga, samuti teotavate laulude luuletamise või ettekandmise eest, nimelt pekseti sarnase süüteo eest süüdlane surnuks. Kes öösel vilja tallas või varastas — see poodi üles. (K. Päts, põl: Ikka veel edasi!) Kas härra Pätsil on kõik teada? (K. Päts, põl: Ei, ma nii täielikult seda asja uurinud ei ole!) Kahju, kui Teie oleksite seda asja täielikult uurinud, siis oleksite muutunud kindlasti surmanuhtluse vastaseks. (K. Päts, põl: Ei tea, ei usu, et ma oleksin muutunud surmanuhtluse vastaseks!)

Vanemad Saksa seadused lubavad kättemaksuks tappa nii tapmise, raskete kui ka kergete haavade loomise, kallaletungimise ja isegi sõnadega teotamise eest. Islandis oli lubatud kolme sõimusõna eest tapmisega kätte tasuda. Need kolm sõna

olid järgmised: vilets argpüks, prostitueeritu, ja sodomiit. Süüdlase võisid tappa kõik, kes olid söimatu saatkonnas.

Rootsi seaduste järgi visati kividega surnuks, kes noppis võõralt põllult viljapäidi ja ei suutnud välja lunastada oma süüd rahaga.

Samuti kui roomlased haavava laulu eest surmaga nuhtlesid, karistasid skandinaavilased surmaga seda, kes vaba inimest nimetas orjaks.

Eelajalooliselt inimeselt, kes tappis väiksemagi sõnalise teotamise eest, on sarnane komme edasi läinud hilisemate aegade ni. Euroopas karistati kuni XVIII sajandi pooleni surmaga söimukirjade eest. Selle kombe jäänused on säilinud tänapäevani kahevõitluste näol auhaavamiste puhul.

Hilisema ajani püsis Euroopas eelajaloolisest ajast päritud komme — karistada surmaga väiksemategi eksituste eest omanduse vastu, nii kui koduste varguste eest, ja Inglismaal puude rikkumise ning loomade vigastamise eest, samuti kui surmaga karistati suuremaid süütegusid.

Erilise peatüki surmanuhtluse ajaloos moodustab pärisorjus, mis tunduvalt suurendanud surmanuhtluste arvu.

Sel ajal, kui ei olnud kõrgemat võimu, kui seda oli perekonna või sugukonna pea, oli viimasel absoluutne võim oma kodakondsete üle, kelle hulka kuulusid naised, lapsed ning orjad. Tema võis neid igal ajal oma äranägemise järgi surmaga nuhelda. Kui kõrgema võimu teostaja ning majanduslikult mõjuvõimne isik, seisid ta sealjuures ise täiesti väljaspool karistust.

Eelajalooliste aegade isandad tarvitasid oma võimu orjade üle piiramatult samuti kui teostati kättemaksuõigust verise kättemaksu ajajärgul. Selle tõttu suurendas orjus märksa surmanuhtluste arvu, mitte ainult ajajärgul, kus veel riigid polnud välja kujunenud, vaid ka kaua pärast seda, kui riigivõim oli moodustatud, eriti rohkel määral agaselle võimu arenemise alul.

Indias moodustasid orjade klassi sudrad. Neid loeti sündinud orjadeks ja bramiinide teenimiseks ning olevuste astmestikus järgnesid nad elevandile ja hobusele. Neil ei võinud olla maaomandust, umbes midagi selletaolist, nagu pops Eesti kogupõllumeeste ettekujutuses. Bramiin võis omandada selle, mille sudra oli muretsenud. Kohtu ees neil mingit kaitset ei olnud. Peremees oli mitte ainult orja — sudra, — selle varanduse ja perekonna, vaid ka elu piiramatu käskija ja võis ta samuti tappa kui oma looma. Teda karistati surmaga niihästi tegude eest, mis oma iseloomu poolest üldse polnud

süüteod, kui ka väiksemate ning suuremate süütegude eest, mille eest teistesse klassidesse kuuluvaid kurjategijaid ei ähvardanud surmanuhtlus.

Sudrat, kes abiellus kõrgemast klassist isikuga, karistati selle eest surmaga, samuti kui seaduste tundmaõppimise ja bramiinide sageda tülitamise eest küsimistega. (A. Schulbach, tões: Mis aastal see oli?) See kestis mitu aastasada. (A. Schulbach, tões: Ma tahaksin teada, kui kaugel Teie järjega olete.) Härra Schulbach, ma võin Teie rahustamiseks öelda, kui Teil mõnesuguseid asjatoimetusi väljas on, siis võite rahulikult ära toimetada, sest umbes 6 tunni ümber kestab mu kõne.

Teotamise eest löigati sudral keel välja. Dvidja — püha vöö kandjate — teotamise eest torgati tema suhu tuline mõök. Julges sudra avaldada bramiinile oma arvamist viimase kohustuste kohta, valati tema kurku ja kõrvadesse kuuma õli. Ei aita sudra bramiini, loetakse see süütegu võrdseks tapmisele. Kes sudra ära varastab, maksab rahatrahvi, samal ajal, kus bramiini hobuse, lehma, nisu ja lillede varguse eest, samuti kolmanda varguse katse eest karistati surmaga või käe maharaiumisega.

Veel odavam oli paariate elu, kes täiesti olid seltskonnast välja tõugatud. Nad pidid elama väljaspool asulaid, kandma surnute riideid. India seadustes ei olnud üldse ette nähtud süütegusid paariate vastu. Paaria tapmine võrdus putuka tapmisele.

India seaduseandlus on tüübiline näide idamaa seaduseandlusest, mis sama vaimuga täidetud. Öhtu-Euroopa rahvad, nii vanad kui uued, tarvitasid orjade suhtes kaua aega umbes samasuguseid kombeid. Vanadest seaduseandlustest on tüübilised eriti Sparta ja Rooma omad.

Kreekas võis riigivõimu tekkimise ajajärgul peremees orja oma äranägemise järgi surmaga karistada kõige väiksema põhjuse korral. Spartas nuheldi helooti surmaga selle eest, kui ta pea uhkelt püsti hoidis. Riigivõim Spartas ei kaitsnud orja peremehe omavoli eest, vaid vastupidi, soodustas helootide tapmist. Efoorid kuulutasid ametisse astudes sagedasti välja kriiptia, s. o. salase sõja orjade klassi vastu, kes olid õieti endised maa päriselanikud, kellelt maa sõjaga ära võeti. Noored spartalased läksid siis külladesse, ja päeval end metsades varjates tapsid öösel heloote, kes neile ette juhtusid. Spartalane sattus kohtu alla, kui ta ei rikkunud kehaliste vigastuste läbi nende orjade jõudu, kes olid tugevatena ilma sündinud. Kui spartalased sõjapidamiseks sunnitud olid

hulga heloote sõjariistadega varustama, siis eraldati sõja lõpul teiste hulgast need, kes olid lahinguis kõige vapramaina osutunud, ettekäändel, et neid lilledega kroonida ja neile vabadus anda. Ükshaaval tapeti need siis maha.

Kuid ükski rahvas ei teostanud nii järjekindlalt ja järsult, kui roomlased tegelikus elus, õpetust, et ori on asi—res, non persona—mis oma isanda päralt ja mille üle isandal on absoluutne elu ja surma õigus. Rooma seadused ütlesid: kes õigusega surmab võõra kodulooma või orja, maksab kahjutasuks kallima hinna, millega aasta jooksul neid loomi või orje müüdüd. Nii asetati ori seaduse poolt loomaga ühele astmele.

Isandal oli absoluutne, piiramatu õigus oma orja töövaeva, ta varandusenatukese peale, mida see oma vaevaga oli jõudnud endale korjata, orjale lubatud päranduse, tema naise ja laste ja lõpuks orja isiku peale, keda ta igal ajal oma äranägemise järgi võis kõige koledamalt piinata ja surmata. In servum nihil non domino licere—isandale on lubatud orjaga kõik teha — ütlesid roomlased.

Sellepärast oli ka surmanuhtlus orjadele harilik karistus ka kõige väiksemate süütegude eest. Süü, mille eest teisest seisusest isikuid rahatrahviga karistati, oli põhjuseks orja ristilöömiseks. Kodanikkudel oli riigivõim, mis neid kaitses omavoli eest; orjadele oli riigivõimust kõrgem isanda võim. Üks isand tappis oma orja sellepärast, et see oli metssea odaga surmanud, mida loeti sarnaseks ausaks sõjariistaks, mille tarvitamine orjale keelatud.

Surmanuhtluse viisid orjadele olid kõige mitmekesisemad. Igaüks püüdis midagi uut sel alal välja mõelda. Orje poodi, heideti alla kõrgetest kohtadest, näljutati surnuks, mürgitati, põletati aeglasel tulel, kisti keha tükkideks ja jäeti elusalt mädanema, heideti kiskjate loomade ette, sagedamini aga sunniti neid publiku lõbustuseks kiskjatega võitlema või üksteist tapma. Kuid kõige tarvitavam viis oli ristilöömine. Orjad löödi elavalt risti, et nad sureksid näljast ning piinadest, olles söögiks kaarnaile. Rooma taga seisis ristide mets. II ja III sajandil püüti seadustega orjade seisukorda parandada, kuid neist seadustest polnud kasu, sest keegi neid ei täitnud, nõndasamuti, nagu Eestis näiteks ei täideta põllutööliste tööaja korraldamise seadust.

Ristiusu keisrite poolt uuendatud seaduste tagajärg oli seesama. Ka olid need seadused väga puudulikud. Keelati küll orja tappa poomise, kiskjate ette heitmise ja tuliste sütega põletamise teel,

kuid seesama seadus lubas orje peksta, piitutada, vangi ja ahelasse panna. Suri ori peksu tagajärjel, jäi peremees karistamata. Ja kes hakkas siin selgeks tegema, kas ori korraga surnuks löödi või suri ta peksu tagajärjel.

Barbaritel oli orjade seisukord pea samaugune kui Roomas. Ori oli täiesti müüdav asi. X sajandil olid Euroopas orjaturud, kus neid igapäev müüdi, ja isandal oli õigus samuti orja tappa iga väiksemagi eksituse eest kui Roomas.

Feodaalne orjus X kuni XIV sajandini oli sisuliselt täiesti Rooma orjuse taoline. Feodaalmõisahärrade omandus olid pea kõik Ohtu-Euroopa maaelanikud, talupojad, keda müüdi maaga või selleta, kingiti ja vahetati. Samuti oli pärishärra päralt ka orja pere ja vara.

Õigustetud feodaalajärjuga orjal ei olnud ka kohtulikku kaitset. Mõisahärral oli absoluutne võim orja elu üle. Näidates oma talupojale ütles mõisahärra: See inimene kuulub mulle, mul on õigus teda keeta ja küpsetada. — Ja tõepoolest oli mõisahärra iga oma alama seadus, kohus ning timukas. Kõik surmanuhtlused väiksemate süütegude eest, mida leiame keskaegsetes nuhtluseadustikudes, mis osalt kuni XVII sajandi lõpuni maksivad olid, põlvnevad ainuüksi pärisorjusest, nii kui surmanuhtlus koduse varguse, puude rikkumise j.n.e. eest. Kõige iseloomulikud feodaalaja seadused, mis tõendavad, kui odavalt hinnati inimese elu, on jahiseadused, mis peajoontes kõigil Lääne-Euroopa rahvastel sarnanesid. Härra võis jahti pidada ka talupoja maal. Talupoeg ei võinud aga metslooma tappa ka oma põldude ja iseenda kaitseks. Inglismaal laastas Vilhelm Võiija kuuskümmend kihelkonda ja ajas sealt põlised elanikud välja, et asutada endale jahipidamise paik. Igaühel, kes hirve, metssea või jänese tappis, pisteti silmad peast. Samuti tegutsesid Prantsusmaal kuningad, nende vasallid ja mõisnikud. Hiljem poodi jahiseaduse rikkujaid võlla. 1368. aastal anti käsk, millega tuvipüüdmise paelte ülesseadjaid surmanuhtlusega karistati. Nii siis hinnati selajal tuvi, jänese ja põldpüü hing kallimaks pärisorja hingest. Süüdlasi poodi, seoti elavalt pötrade külge ja surmati iga viisi. Ludvig VI ajal oli väiksem nuhtlus inimese tapmise eest kui põdra või metssea tapmise eest. Heinrich IV kirjutas alla talupoegade surmaotsuseid, kes oma põlde metsloomade vastu kaitsesid.

Juhataja **K. Einbund:** Kõneleja, kas olete nõus oma kõnet katkestama, et võiksin vaheaja kuulutada?

Kõneleja on nõus oma kõnet katkestama.

Vaheaeg kl. 19.15 min. — kl. 19.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

A. Jõeäär (stp) (jätkab kõnet): Surmaga karistati ka neid, kes kalapüügi seadust rikkusid. 1494. a. püüdis keegi talumees kellegi von Epstein'i ojast paar vähki kinni, ja teda nuhelti selle eest surmaga. Talupoegade tapmised olid väga sagedased. Igal mõisahärral oli selle jaoks oma võllas. See mõisahärra võimatribuut oli sedavõrt tähtis, et võlla postide ja konksude arv ära määras ka astme, mille mõisahärra oma au poolest seisis. Hertsog võis võlla ehitada kuuepostilise, parun neljapostilise ja teised vähemaid.

XIV sajandist peale hakkas Prantsusmaal keisrivõim kitsendama mõisahärrade õigusi talupoegade üle. Kuid kohtud, mis sisse seati, ei olnud palju paremad, sest kohtunikude kohad olid müüdavad, ja kohtunikud tegid kohtunäol sedasama, mida mõisahärrad enne vormi täitmata. Vaene inimene kaotas oma ihu ja hinge ka kõige väiksema süüdistuse ning kõige nõrgemate tõenduste puhul. Röövel ja mõrtsukas, kellel raha oli, maksis oma süüteo rahaga kinni. Sagedasti oli ka kohtuniku ahnus surmaotsuse tegemisel tõukejõuks. Surma mõistmise korral konfiskeeriti varandus kohtunikude kasuks.

Saksamaal olid veel XV sajandil talupojad täitsa kaitseta, osalt ka sellepärast, et neil õigust polnud kohtute poole pöörata, osalt sellepärast, et kohtunikudeks olid mõisnikud.

Vaade talupojast-pärisorjale kui alamale olevusele jäi püsima ka kohtutes, ja kohtunikud tegid surmaotsuseid talupoegade üle sama kerge käega, kui enne mõisahärra neid oma äranaagemise järgi hukkas.

Olgugi et pärast XIV sajandit Lääne-Euroopas de jure talupoeg enam ei tarvitsenud mõisahärralt otsust oma elu või surma üle oodata, vaid kohtult, ei vähendanud see de facto surmanuhtluste arvu. Kõige näitlikumalt tõendab seda Inglise talupoja ajalugu. Inglismaal sai talupoeg juba XIV sajangul isiklikult vabaks. Tema poliitiline ja majanduslik järg aga ei paranenud. Maata linnupriius suurendas määratul kombel kerjamist ja hulkumist, millest Inglise seaduseandlus tegi surmasüü. Heinrich XIII valitsemise viimasel 14 aastal üksi hukati tema poolt väljaantud seaduse põhjal 70.000 Inglise

vaesemat elanikku hulkumise eest. Kogu Inglismaal elas sel ajal ainult 4.500.000 inimest. Kuninganna Elisabethi valitsuse ajal tapeti 19.000 vaesemat elanikku sama süü eest.

Venemaal võeti mõisahärralt õigus oma talupoega tappa alles XVII sajandil. Baltimaal kestis see õigus aga veel kauem. Siin olid mõisnikkudele ja vaimulikkudele kindlustatud nende kastilised eesõigused. Keskvallitsuse võim oli võrdlemisi nõrk ja sellest oli tingitud rahva täielik orjastamine, mis kestis kuni XIX sajandi alguni. Õiguse talurahva elu ja surma üle otsustada olid rüütlid omandanud alla heites maa tule ja mõõgaga ja orjastades päriselanikke.

Kõik see, mis eelpool kirjeldatud orjade seisukorra kohta teistes maades, kahvatub selle ees, mis sündis Eestis meie esivanematega. Kuna Inglismaal juba XIV sajandil talupojad orjusest vabaks said, seletab veel 1739. aastal Liivimaa residierender Landrat parun Rosen ametlikus vastuses riigivalitsusele Baltimaa talupoegade õigusliku seisukorra kohta järgmist: 1) Talupoeg on oma hingega ja ihuga täiesti pärisärra alla heidetud ja selle omandus; 2) talupoeg ei või midagi enesele varaks korjata, vaid ainult oma pärisärrale, kes seda oma tahtmist mööda võib tarvitada; 3) mõisnik määrab talupoegade orjused ja maksud, nagu tema arvab, ilma et vakuraamatud ta õigust kitsendaksid; 4) mõisnikul on piirita kodukaristuse võim talupoja üle, kes mõisniku rõhumise ja vägivalda vastu kuskil kohtus kaevata ei tohi.

Veel 1765. aastal nimetab Liivimaa maapäev talupoegi pärisorjadeks (servi) Rooma õiguse kõige täielikumas mõttes.

Nende orjade seisukorra kohta ütles Poola kuningas Stefan Bathory Liivimaa maapäevale: „Piinad, mida peavad kannatama Liivimaa talupojad, on nii julmid ja ebainimlikud, et kuskil maailmas isegi paganate ja barbarite seas midagi sarnast ette ei tule.” Müümine, koerte vastu vahetamine, surmanuhtlus tühiste süütegude eest j.n.e. olid harilikud asjad. Veidi ebaharilikumad olid vast näiteks juhud, kus mõisahärrad oma orjadel sisikonnad lasid lõhki lõigata, et seal külmaga oma jalgu soendada.

Et näidata, kui suure arenemisastme surmanuhtluse küsimus on läbi teinud viimaste sajandite kestusel pärast pärisorjuse lõplikku kaotamist, toon võrdluseks mõned näited keskajast selle üle, missuguste süütegude eest sel ajal surmaga karistati, ja tsiiteerin sel puhul sissejuhatuseks Mittermayeri väite: „Iga rahva vaade surmanuhtlusele on lähedases ühenduses tema poliitilise are-

nemisastmega. Rahvas, kes oma arenemises kaugele jõudnud, rahvas, kes hindab vabaduse väärtust ning austab inimese kõlblikku loomust, see rahvas püüab õigluse poole ning kahtleb surmanuhtluse kasulikkuses. Selle vastu aga loeb orjastatud ning poliitiliste vabadusteta rahvaste vägivallavalitsus surmanuhtluse tarvilikuks abinõuks kodanike kuritegudest eemalehoidmiseks."

Rooma hilisem keisriteaegne seaduseandlus karistas surmanuhtlusega põletamise läbi 24 süüteo eest; peale selle oli ette nähtud mitmesuguste teiste süütegude eest pöömine, uputamine, kiskjate ette heitmine lõhkikiskumiseks ja sula raua kurkukallamine. Lihtsurmamise viis, pea mõõgaga maharaiumise läbi, oli ette nähtud 80 juhul. Holtzendorf'i arvamise järgi tulevad sinna juurde arvata veel kõik need süüteod, kus ette nähtud karistusena: kõrgem karistusemäär, mille all mõeldud surmanuhtlus.

Karl V kriminaalkoodeksi järgi olid karistatavad surmaga muu seas: 1) jumalateotamine ja vabameelsed kõned, kui need kolmat korda aset leidsid. Härra Tallmeister oleks ammu sarnase surmanuhtluse alla langenud, 2) valevanne, 3) nõidumine, 4) vanderikkumine, 5) sõimukirjad ja teotamine, 6) valerahategemine, 7) valerahategijatele ruumide andmine, 8) võltsimised, 9) valekaalude ja -mõõtude tarvitamine, 10) piirmärkide ümberpaigutamine, 11) homoseksuaalsed süüteod, 12) vägistamine, 13) abielurikkumine, 14) kaksikäielu, 15) naisisikute röövimine, isegi nende nõusolekul, 16) kupeldamine, 17) äraandmine, 18) süütamine, 19) vargus maanteel, 20) mäss ja vastuhakkamine, 21) hulkumine, 22) ähvardustest teatud liigid, näiteks ähvardustega vastuhakkamine, 23) mürgitamine — ka ebaõnnestunud — samuti ettevalmistused ja mürgiga varustamine, 24) lapsetapmine, 25) lapse abitajätmine, 26) abort, 27) suguvõimetuks tegemine, 28) arstimisega surmamine, 29) tapmine, olgugi ärritatud olekus, 30) tapmine kakeluses, peremehe ja sugulase tapmine, 32) murdvargus ja sõjariistus vargus, kahju suurusele vaatamata, 33) lihtvargus üle 5 dukati, 34) lihtvargus alla 5 dukati, kuid kolmandat korda, 35) vargus põllult või viljapuuaiast, süüd suurendavatel asjaoludel, 36) kalade vargus, härra Fuks, süüd suurendavatel asjaoludel, 37) pettus, 38) pühaduse teotamine, 39) kuritegudele kaasaaitamine, 40) vangimajadest põgenemisel kaasaaitamine. Need ei ole aga veel kõik süüteod, mille eest Saksamaal XVI, XVII ja XVIII sajandil karistati surmaga. Nimetatamata Karolinas

on poliitilised süüteod, tolliseaduste vastu eksimised, valeõpetused j.n.e., mille eest samuti surmanuhtlus määrati.

(Koosolekut hakkab juhutama esimees **K. Einbund.**)

Prantsusmaal loeti enne revolutsiooni 115 süütegu surmaga karistatavaks. Kõiki neid loetleda viiks pikale. Iseloomulikumatena võiks nimetada: 1) protestantlikkudel vaimulikudel jutluse pidamine, 2) nõidumine ja mustkunst, 3) lubamatute koosolekute pidamine, 4) sõjariistade kandmine eraisikute poolt, 5) kaasabi neile, kes loata sõjariistu kannavad, 6) loata püssirohu ja sea-tina ostmine, (J. Fuks, as: Aga perekonnaelu auväärus? — L. Raudkepp, krst: Aga abielurikkumine? — Põllutööminister O. Köster: Poissmees, ta tahab teada saada!) karistati ka surmaga. 7) rahade äärest tükkide lõikamine, 8) lõigatud rahaäärte ostmine, 9) rahavahetajatel teatud vormaliteetide täitmata jätmine, 10) riigist metallraha väljaviimine, 11) riigiraha raiskamine, 12) liiakasuvõtmine, 13) kohuametnikkude teotamine, 14) vargus teel, 15) murdvargus, 16) kodune vargus, 17) vargaga kaasas olemine, 18) varastatud asjade varjamine, 19) vargus öösel, sõjariistus, 20) vargus öösel redeliga, 21) vargus valevõtmega, 22) kahevõitlus, 23) raskejalgsuse varjamine, 24) abort, 25) kuritahtlik pankrott, 26) nisumonopol, 27) tubaka ja sitsi konterbandi teel sissevedu sõjariistus salgaga, 28) soola müümine aitade ja ladude järelevalveametnikkude poolt, 29) raamatute trükkimine ja müümine sellekohase loata, 30) ametlikkudesse raamatutesse valesissekannete tegemine, 31) madruste poolt söögi ja joogi rikkumine j.n.e.

Inglismaal oli surmaga karistatavate süütegude arv veelgi suurem. XIX sajandi esimesel veerandil karistati surmaga 240 süüteo eest. Neid kõiki loetleda oleks asjata. Iseloomulikumatena võiks nimetada järgmisi surmapatte: 1) metsaraiumine ja puude hävitamine, 2) loomade vigastamine, 3) teel sõjariistus viibimine. Tähen-dab siis loeti seda, et inimene käib teel sõjariistus, surmasüüks, 4) vargus üle ühe shillingi, kui see oli aset leidnud kirikus, palvemajas, kaupluses laadaajal või eramajas sissemurdmisega või elanikkude ehmatamisega, 5) vargus kauplusest üle 5 shillingi, 6) elumajast üle 40 shillingi vargus, 7) hobuste, sarvloomade ja lammaste vargus, 8) kirjade vargus, 9) kuritahtlik pankrott, 10) kirjalikud ähvardused, 11) homoseksuaalsed süüteod ja nõnda edasi.

Kui suurel määral tarvitati surmanuhtlust, tõendavad järgmised faktid: Karpzoff, tuntud

Saksa kriminalist XVII sajandil, oli teoreetiliselt arvamisel, et surmanuhtlust võib tarvitada ainult siis, kui see möödapääsemata vajalik ja ainult kõige raskemate süütegude eest, kuid praktilise juristina tegi ta oma kohtuniku tegevuseaja kestel umbes 20.000 surmaotsust. Siin kahvatavad isegi meie sõjakohtute loorberid. Münchenis saadeti XVIII sajandil surmaotsused täide igal laupäeval ja oli juhte, kus kuni 5 inimest korruga hukati. Baieris mõisteti ühes ringkonnas, kus elanikkude arv oli 174.058 hinge, 1748. kuni 1776. aastal surma 11.000 inimest.

Inglismaa on alati olnud klassiline surmanuhtluste maa, ja London on saanud õigusega nimetuse „võllaste linn“. 1810.—1826. on Londonis ja ümbruses surma mõistetud 2755 inimest, kogu Inglismaal aga sama aja jooksul 15.652 inimest. 1831. aastal tehti Inglismaal — Iiri- ja Shotimaata — 1601 surmaotsust.

Eduard IV ajal hukati üks Londoni kodanik, kes oma poja kohta oli tarvitanud ütelist „aujärjepärija“, selle aujärje all oma maja ja varandust mõistes. Seda loeti kuninga teotamiseks.

Peaasjalikult on hukatud keskajast kuni viimase ajani inimesi usuliste ja riiklikkude süütegude eest: jumala- ja pühadusetootamine, usust taganemine, usulahud, nõidumine ja mustkunst olid surmaga karistatavad pea kõigis riikides.

Keskaegsete juristide-usuteadlaste õpetuse järgi oli parem hukata ühes lahkusulistega ka õigeid, kui et mõni lahkusuline oleks karistusest pääsenud. Küll Jumal ise õiged ära tunneb, oli nende väide.

Hispaanias on väga tagasihoidlikkude ja liiasti vähendatud arvutluste järgi 1481.—1783. a. elusalt põletatud 31.912 inimest, ja kujudena, see tähendab inimesi, keda kätte ei saadud, — 17.659.

16. veebruaril 1568. a. mõistis püha inkviisitsiooni kohus kõik Hollandi elanikud surma kui usust taganejad, ainult mõned üksikud eraldi nimetatud isikud olid sellest vabastatud. Filipp II kinnitas inkviisitsiooni kohtu otsuse ja andis käsu seda viibimata täide viia, soole, vanusele ja seisusele vaatamata. Olgugi et otsus jäi täitmata, hukkasid Karl V-da kohtud umbes 100 tuhat hollandlast ja Filipi kohtud 25 tuhat.

Keskajal valitses arvamine, et inimesed, eriti naised, võivad kuradiga ühendusse astuda. (L. Johanson, stp: Praegu valitseb ka see arvamine. Üks ministriproua kaebas mustlase kohtusse sellepärast, et ta mehele ei saavat!) Kõik sarnased nõiad, pidid tuleriidal otsa leidma. Eriti Saksamaa sai kuulsaks nõidade-

põletamise poolest. 1590.—1600. aastani põletati Braunschveigis igapäev 10—12 nõida, ja hukkamise paigal oli nii palju kõrbenud poste, et neid võis väikseks metsaks pidada. Bumbergi piiskopp põletas 1650.—1660. a. 600 inimest, Vürtzburi piiskopp samal ajal 900 inimest. Lindheimis põletati 4 aasta jooksul 1661.—1664. aastani $\frac{1}{18}$ osa kogu elanikkudest. Saltzburis põletati 1678. aastal loomade katku puhul, milles nõide süüdlaseks peeti, 97 inimest. Üks Saksa mõisnik von Ranzov põletas oma mõisas 18 nõida ühel päeval. Arvatakse, et Euroopas üle 100 tuhande inimese nõidadena põletatud. Teised jälle kinnitavad, et Saksamaal üksinda mitte vähem kui 100.000 nõida põletati.

Ajaloolise ülevaate lõpposas võiks peatuda ka surmamisviiside juures.

Taheti peaasjalikult surmanuhtlusega hirmutada kurjategijaid. (J. Fuks, as: Mis Venemaal tehti?) Venemaal ei olnud surmanuhtlus tsiviilkohtutes maksev, ja seni meil ka mitte, sest meil on Vene seadused maksvad. Sellepärast toimetati hukkamist avalikult, kas linna keskel, rahvarikkamatel platsidel, kirikute või losside läheduses. Ja ma võiksin vahelmärkusena tähendada, et meil esitati eelnõu, et lammutada Toompeal katedraal kui Vene võimu märk, — nähtavasti selleks, et ruumi teha võlla püstitamiseks, sest kui võllad tulevad püstitada, kus siis selleks parem koht kui siin, — siin oleks meie riigimeeste tarkuse sümbol kõigile nähtav.

Rahva kokkukutsumiseks helistati kirikukella või puhuti pasunat. Surnukehad rippusid võllas kauemat aega. Samuti kui Roomas rahvas tsirkusse jooksis vaatama, kuidas orje kiskjate ette heideti, tundis ka keskajal rahvamass lõbu hukkamise vaatlemisest. Hukkamisviiside kirjeldus aga kutsub esile jälkusetunde igas kultuurilises inimeses.

Kõige enam tarvitata oli poomine. Alguses poodi puude külge, hiljem postide külge, eriti selleks ehitatud võllaste külge, väravatele ja tornidele. Eriline poomisviis oli ristilõomine, kas pea üles või alla; seda tarviti peaasjalikult Kreekas ja Roomas orjade hukkamisel. Indias poodi jõe kaldal niiviisi, et vee tõus aegamööda uputas hukatava. Ristiinimeste juures ei tarvitatud ristipoomist ainult sellepärast, et ka Kristus risti poodi. Saksamaal poodi karistatava suuremaks häbistamiseks hukkamõistetuid, eriti juute, ühes kahe koe-raga või hundiga. Poomine loeti häbistavaks kui pea mahalõomine, mis oli privileeritud klasside eesõigus. Poodi lihtrahvast. Naisi põletati või uputati poomis asemel.

Pea mahalõomine sündis mõõga, kirve või tapamasina abil.

Saksamaal hukati peremehe ja sugulaste tapmise eest, valedokumentide tarvitamise, valeraha tegemise eest, Prantsusmaal valeraha tegemise eest ölis, viinas või vees keetmisega. Joann Hirmus keetis katlas inimesi, keda ta äraandmises süüdistas. Hukkamõistetud pandi katlasse, käed rõngastest läbi ja asetati tulele.

Rattale panemine sündis sel teel, et hukatav tõmmati kahest viltu üksteisest ülepandud palgist moodustatud ristile nagu ülespidi ja seoti kätest ja jalgadest kinni. Käte ja jalgade all aga olid puu õnarused, jalg maad üksteisest eemal. Timukal oli neljakandiline raudkang, millega ta hoope andis kontide pihta õnaruste kohal. Niimoodi murti käte ja jalgade kondid kahest kohast. Operatsioon lõppes kahe või kolme löögiga kõhtu ja selgroo murdmisega. Niimoodi purustatud inimene tõmmati rattale nii, et jalakannad peaga kokku puutusid ja jäeti selles asendis surema. Prantsusmaal tapeti niiviisi maanteevargaid.

Hukatava sidumine hobusesaba külge oli mitmetele eelajaloolistele rahvastele tuttav. Roomlaste juures tarvitati tükkideks kiskumist. Kõige rohkem tarvitamist leidis aga Prantsusmaal, Inglismaal, Saksamaal, Itaalias ja Venemaal neljaks lõhki kiskumine. Hukatav asetati seljali tapalavale, mille kõrgus oli $3\frac{1}{2}$ tolli, ja seoti raudahelatega, mis haarasid rinna, kaela, kõhu alumise osa ning puusad. Hukatava käe külge seoti kuriteo abinõu ja põletati seda väävliga. Tangidega kisti liha mitmelt poolt ihult, ning valati haavadesse keeva tina, õli, tõrva või väävlit. Siis rakendati iga liikme külge hobune, ning sunniti neid esialgu väikseid hüppeid tegema, mis hukatavale sünnitas kõige koledamaid piinu, lõpuks aga sunniti hobuseid kõigest jõust tõmbama. Kontide ja lihaste sitkus oli aga sagedasti nii tugev, et kirves katkiraiumiseks appi tuli võtta. Siis kiskus iga hobune tüki kehast eemale, mille külge ta rakendatud oli. Viimaks toodi kõik keha osad tapalavale jäänud keha juurde tagasi ja heideti koos tuleriidale. Tuhk puisitati laiali tuules.

Hiinas on seni veel püsinud nuhtluseviis, mis Euroopas tuntud kümnekstuhandeks tükiks lõikamise nime all. Hukatav seotakse alasti marmorlauale. Riidega kaetud kastist võtab timukas hukkamise riistad, millest igaühel nimetus peale kirjutatud. Üks on määratud silma peast väljavõtmiseks, teine juuste väljakiskumiseks, kolmas suguosade jaoks j.n.e. Ükski kehaosa pole unustatud. Selles järjekorras kuidas hukkamise riistad kastist timuka kätte satuvad, toimetab ta oma operatsioone.

Põletamine sündis sel teel, et hukatav seoti võlla külge, mille ümber oli laotatud 6 jala kõrgune tuleriit puust, haost ja õlge-

dest. Hukatav, kel seljas oli ainult väävliga läbiimbutatud särk, asus tuleriidale, ja seoti võlla külge raudahelatega. Mõnikord pandi varjatud kehaosadesse põlevaid aineid ja põletati aeglasel tulel, et nii piinu suurendada.

Elavalt maassekaevamine oli eriti naisisikutele määratud karistus, kuid nuhelti sellega ka meesterahvaid. Saksamaal kaevati võlla alla auk, sinna visati ohakaid, nõgeseid ja põlevaid süsa, nende peale pandi hukatav, kellel vai südamest läbi taoti.

Venemaal kaevati naised selja taha kinni-seotud kätega õlgadeni maa sisse, tambiti maa kõvasti ümbert kinni ja jäeti nii söömata ja joomata surema. Agoonia kestis päev, kaks, kolm, isegi kuus päeva. Idamaal ei valvatud hukatavaid nagu Venemaal, vaid jäeti ka metsloomadele söögiks.

Uputamist tarvitati Kreekas. Roomas õmmeldi isatapjad pärast avalikku ihunuhtlust nahkkotti ühes kassi, ahvi ja mürgise maoga, ning heideti siis jõkke.

Lääne-Euroopa rahvad võtsid selle surmamisviisi üle selle vahega, et loomade asemele pandi mõnest teisest liigist. Uputati ka päris harilikult. Venemaal hoiti hukatavaid, kuni veed jääga kaetud said, ning aeti siis jää alla.

Naha mahakiskumine oli tarvitusel Saksamaal, Prantsusmaal ja Inglismaal.

Soolikate väljakiskumisega karistati Saksamaal põllutööriistade varguse ja puudelt koore mahakiskumise eest. Lõuna-Venemaal karistati mesilastevarguse eest selle surmamisviisiga. Lõhkiõlgatud kõhust väljatõmmatud soolikas löödi naelaga puu külge ja sunniti hukatavat niikaua puu ümber käima, kuni ta hinge heitis.

Teiba otsa ajamine ja teibaga läbi torkamine on Saksamaal tarvitusel hobusevarguste, vägistamiste ja laste hukkamiste eest. Vägistamise eest karistuse määramise korral asetati terava otsaga tammeteivas hukatava rinna. Kolm esimest hoop andis kuriteo ohver, järgmised timukas. Venemaal aeti teiba otsa poliitilisi süüdlasi. Nii nuhtles Joann Hirmus bojaare. Ka Peeter I ajal tarvitati seda hukkamisviisi. Minitski ja preester Mogila aeti teiba otsa.

Sula tina kurku valamine oli tarvitusel Indias ja Roomas, Venemaal valerahategemise eest. Saksamaal valati sula tina kurku või taoti tagumistesse kehaosadesse tinast korgid ja kuulid.

Kaljult või kõrgelt kohalt allatõukamine oli tarvitusel Kreekas, Roomas ja Saksamaal.

Lämmatamine oli tarvitamisel Kreekas ja Roomas ning oli harilik karistamisviis Hispaanias.

Kiskjatele lõhkikiskumiseks heitmine oli tarvitusel idamail, — prohvet Daniel heideti lõukoorteauku — Indias, Kreekas, Roomas, Preisimaal ja germaanlastel.

Loomade jalgade all puruks tallamine: Indias ja Makedoonias elevantide ja hobuste jalgade all, Saksamaal — hobuste jalgade all.

Kividega surnuks viskamine oli harilikuks surmamisviisiks juutide juures; oli tuntud ka kreeklastele, skandinaavlastele ja germaanlastele.

Näljasurm. Greekas, asetati näljasurma mõistetud piinade suurendamiseks rikkalikult kaetud laua taha.

Kihvtitamine. Tarvitatav Kreekas, Roomas, mõnikord ka Joann Hirmsa poolt.

Surnukspekmine. Roomas kõige laialdasem, kuid see muudeti, kodanikkude kohta kui häbistav karistus. Türgimaal on see harilik surmamisviis. Keskajal tuli seda sagedasti ette ka Euroopa rahvaste juures, eriti oli surnukspekmine viis armastatud Balti mõisnikkude poolt. Ka Venemaal oli see harilik surmamisviis, kuni surnukspiitsutamise ja läbi lipu ajamise kaotamiseni.

Mahalaskmine. See on harilik sõjaväeline karistuse viis. Selle ajani on see kogu Euroopas sarnasena tarvitusel.

Nende surmamisviiside loetus ei anna aga ligilähedatki ettekujutust neist raffineeritud julmusest, mida surmanuhtluse täideviimisel tarvitati. Arva juhtus, kus hukkamõistetud surmati ühe ainsa surmamisviisiga. Enne hukkamist piinati teda harilikkude ja erakordsete piinamisviisidega. Ta pidi täitma toimingut, mis tuntud l'amende honorable nime all; siis löödi temal üks või mõlemad käed otsast maha; lõigati keel suust, või kisti tuliste tangidega keha liharikkamaid osi. Poomisega ühendati rattale ajamine ning põletamine. Põletamisega ühendati kõhu lõhkilõikamine, kusjuures timukas hukatava sisikonnas soris kui anatoom.

Nüüd küsime, mis on 1928. aastaks, kui Eesti Riigikogu arutab surmanuhtluse küsimust, järele jäänud kultuurriikides: esiteks orjusest, teiseks kvalifitseeritud hukkamisviisidest ja lõpuks üldse surmanuhtlusest kui karistusabinõust.

Orjus ja kvalifitseeritud hukkamisviisid on kultuurriikidest täiesti kadunud, ja surmanuhtlus on kadumas. 22 riigis on surmanuhtlus juba kaotatud. Läti, Soome, Ungari, Helveetia ja Tshehoslovakkia uutest kriminaalseadustikkude eelnõudes ei ole surmanuhtlust enam ette nähtud. Saksamaal arutatakse

samal ajal kui meilgi uut nuhtluseadustikku, ja ajalehtedest võime lugeda, et Saksa kohtuminister, pealegi kodanlikust erakonnast, on kindlasti surmanuhtluse vastu. Loodetavasti kaotatakse seal surmanuhtlus, ja seda peaks ka meil Eestis tehtama. Kui isegi meie lähemad naabrid Läti ja Soome kavatsevad surmanuhtluse kaotada, siis peaks õigusega küsima: miks siis Eesti, kes oma lähemate naabritega umbes ühesugustes oludes, miks siis meil samal ajal surmanuhtlust laiendatakse ja süvendatakse?

Peame vaatama lähemalt neid põhjendusi, mis seletuskirjas ette toodud, ja selgusele jõudma, kas need põhjendused on õiged.

Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu seletuskirjas lehekülj 172 loeme meie surmanuhtluse põhjenduseks sõnasõnalt järgmist: „Mis puutub surmanuhtlusesse, siis kavatset Vene U.N.S. väljatöötamise komisjon alguses seda karistust üldse mitte sisse võtta, kuna surmanuhtluse vastuvool seltskonnas ja ka teaduseski suur oli. Kuid arvesse võttes arvustusi väljatöötatud kava kohta, eriti välismaa kriminalistide omi, (näiteks Saksa kriminalisti Liszti kriitika), leidis Vene U.N.S. väljatöötamise komisjon siiski tarviliku olevat surmanuhtluse sisse võtta. Selle karistuse tarvitamine eriosas oli aga väga piiratud: surmanuhtlusega oli ähvardatud ainult osa riigivastaseid süütegusid, kuna nõndanimeetatud üldsüütegude hulgas see sanktsioon puudus.

Peale nimetatud quasi liberaalsete voolude Vene seltskonnas, mis muidugi mõju avaldasid, oli Vene oludes veel teine põhjus, mis võimaldas surmanuhtluse, kui mitte väljaheitmist, siis vähemalt tunduvat piiramist. Vene U.N.S. kui ka vanas N.S. oli karistusena tarvitusel asumisele saatmine; sellega saadi kriminaalpoliitiliselt peaaegu seesama kätte, mida surmanuhtlusega — süütegija jäädavalt eraldamine seltskonnast, või vähemalt sellest ümbusesest, kus süütegija elas või kus tema oma süüteo korda saatis. Ühes sellega katsuti Siberi koloniseerimist arendada.

Need põhjendused surmanuhtluse väljajätmiseks või kitsendamiseks puuduvad aga meie oludes täiesti, kuna asumisele saatmiseks puudub meil vastav territoorium; ka kriminaalõigus ei eita surmanuhtlust karistusena. Kriminaalpoliitiliselt peab aga tähendama, et meie oludes peale üleelatud rahutuid aegu seesuguse radikaalse karistuse järele möödapääsematu tarvidus on. Sõda on nii demoraliseerivalt mõne liigi kurjategijate peale mõjunud, et nende parandamiseks sagedasti loo-

tust ei ole. Teisest küljest on kahtlemata tähtis surmanuhtluse generaali preveneriiv mõju.

Kõigil neil kaalutlustel leidis komisjon tarvilikuks surmanuhtluse kui karistuse sisse jätta ja selle tarvitamist ka mõne üldsüüteo peale laiendada.“

Need on siis ainukesed põhjendused, mida seaduseelnõu esitajad ette toonud. Kui välja jätta kahetsuseavaldus selle üle, et Eestil puudub Siber, kuhu kurjategijaid sunniasumisele saata, — sest ka Venemaal ei asendatud asumisele saatmine kunagi surmanuhtlust, — jäävad ainukeste põhjendustena: 1) sõja demoraliseeriv mõju mõne liigi kurjategijatele, kelle parandamiseks sagedasti lootust ei olewat, nii et ainsa radikaalse abinõuna komisjon siin päästjat surmanuhtluses näeb, ja 2) surmanuhtluse hirmuäratav mõju kurjategijate peale — generaali preveneriiv mõju.—

Esimene põhjendus ei püsi üldse poliitiliste süütegude ees surmanuhtluse määramisel, sest poliitilised süüteod ei olene kuidagi viisi sõja demoraliseerivast mõjust. Kuid ka röövimiste ning ka tapmistele kohta ei ole see põhjendus õige, sest sõja lõpust on juba kümme aastat möödunud, ja vahepeal on parandamatud sõjaväelased, kes kapitalistlikus tapatalgus omandanud instinktid ning kalduvused, millest Eesti seaduseandjad neid ainult surmaga võimalikuks leiavad vabastada, loodetavasti selle kümne aasta jooksul juba paremasse ilma saadetud. Kui nad aga 10 aastat on suutnud ühiskonnas elada, ilma et neid vaja oleks olnud surmata, siis võivad nad ka edaspidi elada. Igatahes on see väide, mis esimest korda surmanuhtluse käsitamisel selle karistuse pooldajate poolt esile tuuakse, väärt, et seda hinnatakse kui Eesti omapära. Teistes riikides on üle elatud palju raskemad ajad, kuid kuskil ei ole sel põhjusel tarvilikuks peetud surmanuhtlust süvendama või sisse seadma hakata.

Viimne väide — surmanuhtluse hirmutav mõju — on üldiselt tuntud, kuid vananenud ja ammugi ümber lükatud. See hirmutav mõju ei ole seniajani veel kedagi suutnud kuritegudest ära hoida.

Näib, et ka surmanuhtluse tulisemad pooldajad ei väida tõsiselt, nii kui oleks surmanuhtlus iseenesest hea asi, mida peab toetama selle enda pärast.

Need, kes usuvad poomisesse ja on siiski otsekohesed, tunnustavad, et see on kole ja eemaletõukav komme, kuid peavad seda tarvilikuks ühiskonna kaitseks.

Seaduste ja karistuste otstarve on ühis-

konna kaitse. Ühiskonnal on õigus karistada oma heaksarvamise järgi kõiki tema seaduste vastu patustajaid. Keegi, kes surmanuhtluse kaotamist nõuab, ei eita seda õigust, vaid ütlevad kõik, et ei ole vaja kõike seda, milleks seadus meile võimu annab, vaid vaja teha seda, mida mõistus, õiglus ja inimsus meid käsivad teha.

Kui seltskonna kaitsmiseks ja riikliku elu alalhoiuks surmanuhtlus peletuseabinõuna oleks tarvilik, oleks see muidugi kõige kaaluvamaks argumendiks surmanuhtluse poolt ja nõuab kõige hoolikamalt arutlust.

Sellepärast peatun ka kõige üksikasjalisemalt selle väite juures, puudutades lõpuks teisi väiteid üldjoontes.

Kõigepealt peab mees pidama, et sama väidet seltskonna kaitsest on alati ja ikka tarvitatud selleks, et õigustada kõiki mineviku barbaarseid karistusi kuritegude eest, millest mõned olid nii tühised, et tänapäeval kohtunikud harilikult karistavad neid rahatrahviga. Kogemused on näidanud, et kõigi nende julmade karistuste kõrvaldamine ei toonud endaga kaasa ühtki neist halbade tagajärgedest, mida ennustasid nende kaitsjad, kuid alati neid põhjendati lausega „et kaitsta seltskonda“.

Vaadates tagasi peab üllatuma, nähes, mil määral meie esiisad on uskunud surmanuhtlusesse kui kasvatusemeetodisse. Heinrich VIII valitsuse ajal on kokkuvõetult 72 tuhat surmanuhtlust täide saadetud, enamjaolt päris tühiste kuritegude eest, ja veel 1780. aastal Inglise seadus tunnustas enam kui 200 kuritegu surmanuhtluse vääriliseks. Ühe puu maha raiumine, 5 shillingi vargus, röövimine kodujäneste kasvatuses ja taskuvargus, need olid kõik surmaga nuheldavad kuriteod, ja inimest võidi puua selle eest, kui ta oli veetnud kuu aega mustlaste keskel või omandanud endale Greenwichi pensionäri nime. On tõsi, et igakord ei saadetud karistusi täide, kuid sageli tehti seda.

Kuni 1772. aastani Inglismaal raskes kuriteos süüdistatav isik, kes oma perekonna huvides keeldus protsessist, sest see läbi ta hoidis ära oma varanduse konfiskeerimise, hoiti alasti vangikongi põrandal, toideti päev-päevalt vähenevate portsjonitega, anti hallitanud leiba ja haisevat vett, ja aega mööda pigistati surnuks kasvavate raudraskuste asetamisega ta kehale. Kui läinud sajandi algul Inglismaal sir Samuel Romilly püüdis kaitsta draaving ja neljatamise kõrvaldamist, siis astusid seaduseandjad ametnikud tema vastu, öeldes, et ta kiskuvat maha konstitutsiooni toed, ja alles 100 aastat tagasi kadus see karistuseviis.

Samuel Rogers jutustab, kuidas ta kord kohanud vankritäie noori tüdrukuid värvilistes riietes, teel hukkamisele. Tema sõber Greville, kes viibis kohtus, kui mitu poissi nende eneste suurimaks ehmatuseks mõisteti poomisele, tähendab naiivselt: „Iial pole ma näinud poisse nutmas nii“. 1831. aastal üks John Bell'i nimeline 13-aastane poiss poodi üles. Kaks aastat hiljem 9-aastane poiss pistis kepi läbi katkise klaasi ühel Londoni poeknal ja tõmbas välja paar tükki laste maalimisvärve, mille väärtus umbes 2 pentsi. Selle süüteo eest viidi poiss härra kohtuniku juurde ja pidulikult ning tõsiselt mõisteti poomisele kaelapidi kuni suremiseni.

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees **M. Martna.**)

Kõiki neid julme otsuseid ja nende määramist, isegi noortele lastele, kaitsti avaralt võimalikevate isikute poolt, kui olulisi abinõusid seltskonna kaitseks. Kui 1810. a. sir John Samuel Romilly tegi alamkojale ettepaneku, kõrvaldada surmanuhtlus poevarguste eest 5 shillingi väärtuses ja üle selle — üks esimestest sellelaadilistest ettepanekutest ja eelkõige paljudele teistele katsetele reformijate poolt pehmendada valitsevate kriminaalseaduste barbaarsust — riigi kõige silmapaistvamaid juriste mõistsid valjusti hukka ettepannud reformi. Valitsuse esindaja seletas järgmist: Tunnustan uhkusega, et olen vaevalik teoreetiliste spekulatsioonide opositsioonile praktilistele hüvedele. Kolonel Frankland ütles: „Kaugel kalduvusest, muuta olemasolevat seadust, — kui ma õieti mõistan seda, mis kõnelesid mõned härrad täna õhtul, — kõik kohtunikud üle terve maa on veendunud, et esitatud reform on seotud kõige kahjulikumate tagajärgedega, — tähendab surmanuhtluse kaotamine üle 5 sh. varguse eest. Meile öeldi, et meie kriminaalseadustikku peetakse verejanuliseks välismaalaste poolt. See on võimalik, kuid mis tähtsus on sellel, kui meie teame, et selle praktiline humaansus on kokkukõlas meie rahva iseloomu headusega“.

Veidi aega hiljem ülemkoja vaidlustel sama küsimuse üle ütles keegi ülemkohtunik: „Loodan, et lugupeetud lordid peatuvad, enne kui annavad oma nõusoleku eksperimendiks, mis on täis hädahoitu omandusekindlusele, ja enne kui tühistavad seaduse, mida on nii kaua peetud tarvilikuks avaliku elu kaitseks. Olen veendunud ühes teiste kohtunikudega, et avalik kord nõuab, et ei pehmendataks valjust seda liiki kuritegude suhtes. Olen kindel, et seaduse muutmise tagajärjeks oleks see, et otsekohe tekiks piiramatu arvul kuritegusid.“

Kõneldes teistest kohtunikudest ütles ta: „Nad on üksmeelselt arvamisel, et õiglus ja üldsuse kaitse nõuavad, et surmanuhtlust ei kõrvaldataks sellest kriminaalseaduse osast.“

Lord oli nii huvitatud sellest reformiprojektist, et ta tõepoolest veel teist korda sõna võttis vaidlustel ja ütles: „Kui laseme läbi selle seaduseelnõu, siis ei tea enam, kuidas olla, meie ei tea siis, kas seisame pea peal või jalgadel.“

Tühistage see seadus ja vaadake, mis siis saab — ükski ei julge enam lahkuda tunnikski oma majast suurima kartuseta ja mureta, et tagasitulekul isegi ta omanduse jäljed on hävitatud jultunud röövlite poolt“.

Ma arvan, isegi meie Eestis võime endale lubada naeratada sarnaste arvamiste üle nüüd, kuid on tähtis pidada meeles, et neid esitati täie tõsidusega läinud sajandil, mitte üksikute mittemõõduandvate ekstremistide poolt, vaid nende poolt, kellel lasus valitsemise vastutus. Kuid nende kartused osutusid kogemuste põhjal täiesti alusetuiks, ja järgnev ajalugu tunnustas täiesti valeks kõik pühalikud ennustused kuritegude arvu kasvamise kohta, mis pidid järgnema seaduse tühistamisele.

Surmanuhtlus tühistati Inglismaal looma-, hobuse- ja lambavarguse, varguse ja võltsimise eest 1832. a., sissemurdmise eest 1833. a., kirjade varguse eest postiteenijate poolt 1835. a. ja sissemurdmise ja varguse eest elumajades 1837. a. Mõne aasta kestel enne lõplikku tühistamist nende kuritegude eest tarvitati surmanuhtlust harva.

Inglise alamkojale esitatud ametlikuist aruandest, mis käsitasid nende ja teiste kuritegude eest kohtu alla antud isikute arvu 3 aasta jooksul enne viimast surmanuhtlust ja 3 aasta jooksul pärast viimast surmanuhtlust, on näha, et selle 3 aasta kestel, mis lõppesid viimse surmanuhtlusega, isikute arv, kes nende kuritegude pärast kohtu alla antud, oli suurem, kui 3 viimsele surmanuhtlusele järgneva aasta kestel. Mõnel juhul need kuriteod võib olla kvalifitseeriti teisiti enne surmanuhtluse kaotamist selleks, et vältida seda karistust, asjaolu, mis seletab üksikute liikide vähest tõusu järgnevas tabelis. Siin pean ette kandma tabeli, mis seda tõendab.

Isikute arv Inglismaal ja Walesis, kes mitmesuguste kuritegude pärast kohtu alla antud 3 aasta jooksul otse enne surmanuhtluse kaotamist iga kuriteo eest, ja kolme otsekohe järgneva aasta jooksul.

K u r i t e g u.	Viimne sur- manuhtlus.	Kolm aastat enne kao- tamist.		Kolm aastat pä- rast kaotamist.
		Kohtu alla antud.	Surmatud.	Kohtu alla antud.
Loomavargust 3 aast. lõppes	1820	113	3	67
Hobusevargust do.	1829	590	22	566
Lambavargust do.	1831	787	7	793
Vargust elumajades	1831	422	4	520
Võltsimist	1829	213	15	180
Valerahategemist	1828	39	7	14
Kirjade vargust	1832	11	1	14
Pühaduse teotam.	1819	24	2	25
Sissemurde elumajaja	1833	2103)		
Sissemurde	1836	787)	8	2410
Röövimist	1836	1053	5	889
Tulesüütamist	1836	191	17	113
Muid kuritegusid	1832	208	6	60
Mereröövimist	1830	52	2	2
Tapmiskatseid	1841	661	2	707
Kallaletunge naistele	1836	174	5	185
Muid kuritegusid	1835	69	9	75
K o k k u .		7497	—	6620

K a h a n e m i n e — 877

Järgnevas tabelis on statistilised andmed, mis ülaltoodud tabel sisaldab, kombineeritud teiste arvudega, mis näitavad samalaadiliste kuritegude eest kohtu all olnud isikute arvu praeguse aja kolmeaastase perioodi kestel. Mitmesugustel põhjustel pole need arvud täiesti võrreldavad. Mõnel juhul võib erineda klassifikatsioon; võib kindlasti oletada, et politsei on teguvõimsam kui saja aasta eest, ja järelikult kohtu alla sattunud isikute arv moodustab suurema protsendi üldse toimepandud kuritegudest, kui tol ajal; lõpuks Inglismaa ja Walesi elanikkude arv oli 1921. a. 37.885.242, võrreldes 13.896.797-ga 1831. a., ja selleks, et saada õige võrdlusalus, praeguse aja arvud peaks õieti jagatama peaaegu kolmele. Siiski vaatamata neile raskustele, arvud illustreerivad teatud määral asjaolu,

et kuritegevus on vähenenud viimase sajandi kestel, vaatamata, võib olla tänu sellele, et on pandud maksma pehmemad karistused. Sarnaste kuritegude arvu kasv nagu võltsimine, valerahategemine ja kirjadevargus on seletatav võimaluste suurenemisega nende kuritegude toimepanemiseks, ja mõnel juhul hilisemate seaduste maksmapanekuga, mis tunduvalt laiendavad definitsiooni võimalusi kuritegude suhtes, mis nüüd on klassifitseeritud neisse liikidesse.

See tabel sisaldab isikute arvu Inglismaal ja Walesis, kes mitmesuguste kuritegude pärast kohtu alla antud kolme aasta jooksul otse enne surmanuhtluse kaotamist iga kuriteo eest, ja kolme otsekohe järgneva aasta jooksul ja kolme aasta jooksul 1922.—1924.

K u r i t e g u.	Viimne sur- manuhtlus.	3 aastat enne kao- tamist.	3 aastat pärast kao- tamist.	3 aast. 1922.—1924.	
				Tegelik isikute arv	Kalkuleeri- tud 1831. a. rahvaarvu põhjal.
Loomavargust	1820	113	67)		
Hobusevargust	1829	590	566)	389	141
Lambavargust	1831	787	793)		
Vargust elumajades	1831	422	520	412	151
Võltsimist	1829	213	180	729	267
Valerahategemist	1828	39	14	68	25
Kirjadevargust	1832	11	14	209	77
Pühaduseteotamist	1819	24	25	97	36

K u r i t e g u.	Viimne sur- manuhtlus.	3 aastat enne kao- tamist.	3 aastat pärastkao- tamist.	3 aast. 1922.—1924.	
				Tegelik isikute arv	Kalkuleeri- tud 1831. a rahvaarvu põhjal.
Sissemurde elumajja	1833	2103	2410	2653	973
Sissemurde	1836	787		1169	429
Röövimist	1836	1053	889	238	87
Tulesüütamist	1836	191	113	341	125
Muid kuritegusid	1832	208	60	135	50
Mereröövimist	1830	152	2		
Tapmiskatseid	1841	661	707	101	37
Kallaletunge naistele	1836	174	185	teadmata.	teadmata.
Muid kuritegusid	1835	69	75		

Surmanuhtluse pehmendamise ja selle lõplik kaotamine omandusevastaste kuritegude eest langes kokku suurte poliitiliste ja sotsiaalsete muudatustega, mis kahtlemata mõjutasid ka kuritegevuse sagedust, sest omandusevastased kuriteod on sageli halbade sotsiaalsete olukordade tulemuseks ja sellepärast võiksime oodata leida kasvu sellelaadiliste kuritegude arvus Inglismaal tuntud „Näljase neljakümne“ aasta jooksul, teisest küljest, Combination Act'i vastuvõtt 1824. a. ja järgnev mitmesuguste sotsiaalsete ja tööstuslike organisatsioonide loomine kahtlemata kasvatas ühistegevuse ja vastastikuse avitamise vaimu rahva keskel, mis mõjus soodustavalt kuritegevuse vähenemisele. Nii suured olid selle perioodi sotsiaalsed muutused ja tõus, et mingisugused pealiskaudsed üldistused surmanuhtluse kohta nende üksikute aastate kriminaalstatistika alusel ei oleks päris täpsed. Kuid üldiste tõsiasjade põhjal tuletatud lõppjäreluste juures ei või siiski kahelda. Inglismaa kaotas surmanuhtluse omandusevastaste kuritegude eest ühe kõige raskema ajajärgu kestel oma sotsiaalses ajaloos, kuid selle perioodi lõpul oli riigis vähem omandusevastaseid kuritegusid surmanuhtluseta, kui selle algul surmanuhtluse maksvusel, nii et surmanuhtlus polnud nii hädatarvilikuks peletuseabinõuks, kui seda selle pooldajad nii väga rõhutasid.

Tänapäeval on harjumuseks, eriti teatud õiguseprofessionide esindajate juures, nendele väidetele surmanuhtluse määramise kohta päris tühiste kuritegude eest vastata, et need pole kuidagi maksvad selle praeguse määramise kohta tapmise ja röövimise eest. Ometi ei saa nii kergesti eitada analoogiat. Muidugi on olulisi vahesid tähtsusetute süütegude, nagu need, mida vaatlesime, ja tapmise vahel, mida õigusega peetakse üheks kõige suuremaks kuriteoks. Kuid vahe pole ainult kvantitatiivne. On olemas vähem silmapaiste, kuid mitte vähem tähtis vahe iseloomus. Kuritegu

omanduse vastu on harilikult ette kavetatud. Kuna selle vastu enamik tapmisi on äkilise kirehoo tagajärjeks. On selge, et kui surmanuhtlus oleks edukaks peletuseabinõuks kuritegude vastu, siis see oleks palju mõjuvam ettekavatsetud, kui kire mõjul toimepandud kuritegude suhtes. Kui vähese peletismõju tegelikult omab surmanuhtlus nende vähemate ettekavatsetud omandusevastaste kuritegude kohta, seda illustreerib asjaolu, et ajal, mil taskuvargus oli surmaga karistatav kuritegu, rahvakogumisi surmanuhtluse avaliku teostamise puhul tunnustati kõige soodsamaks võimaluseks taskuvargale tema äriajamiseks.

167 Bristolis surmamõistetud isikust, keda saatis auväärt V. Roberts, vanglavaimulik, mitte vähem kui 164 oli viibinud avaliku hukkamise juures.

Vahelduseks lubage tsiteerida Bacon'i järgmist ütlust: Pole ühtki nii nõrka kirge inimese südames, et ta ei suudaks võita ja valitseda surmahirmu. Kättemaks triumfeerib surma üle; armastus põlgab teda; au püüab ta poole; kannatus igatseb teda.

Juba peletuse või hirmutuse mainimine ühenduses mingisuguse kuriteoga sisaldab eneses võimetuse tunnustust — tähendab võimetust kõrvaldada kuriteo algpõhjused. Kõige paremaks meetodiks kuritegude ärahoidmiseks on nende tingimuste eemaldamine, mis selle kuriteo tekitavad; peletamine ei ole huvitatud oluliste põhjuste kõrvaldamisest, vaid on huvitatud hirmust tagajärgede eest. Kui teha pahateo tagajärjed nii ebameeldivaks A-le, et B hirmutatakse mingisugusesse negatiivsesse voorusesse, siis see ei ole ainult vilets vägitegu, vaid ka psühholoogiliselt ebaõige, sest sel teel surmataakse ainult kurja tahte väline avaldus, kuna tahe ise jääb ja otsib endale teostumist teisel viisil. Seltskonna õigeks ülesandeks peaks alati olema kuriteo algpõhjuste kõrvaldamine. Asetades aga rõhku kurjategijale enam, kui neile mitmesugustele jõududele, mis teda teevad kurjategijaks,

takistab kätterasuv karistus tegelikult selle tähtsa eesmärgi saavutamist. Surmanuhtluse vastane tunneb — võib olla enam kui teised — vajadust kaitsta seltskonda tapmise vastu, kuid ta mõistab, et seda probleemi ei saa lahendada ainult ebameeldivate tagajärgede määramisega.

On ilmne, et surmanuhtlus pole täiuslik peletuseabinõu, sest igas riigis, kus surmanuhtlus maksev, on ikka veel tapmisi. Umbes 150 tapmist sünnib iga aasta Inglismaal ja Walesis, ja see arv, nagu näitab 1924. a. kriminaalstatistika, on püsinud viimase 5 aasta jooksul. Muidugi on rahvaarv kasvanud selle perioodi kestel ja tapmiste proportsioon rahvaarvuga seetõttu vähenenud. Kuid vähenemist võib vaevalt panna surmanuhtluse arvele, sest seaduses pole sündinud olulisi muutusi selle ajajärgu kestel, ja samad tegurid on olnud mängus kogu aeg.

On selge, et kui surmanuhtlus oleks täiuslik peletuseabinõu, neid tapmisi poleks olnud. Igäüks neist 150 tapmisest Inglismaal, mis politseil iga aasta teada, on osaliseks tõestuseks surmanuhtluse võimetusest peletuseabinõuna.

„Kuid“ — ütles surmanuhtluse kaitsja — „keegi ei arva, et surmanuhtlus oleks täiuslik peletuseabinõu, kuid sellela oleks rohkem tapmisi“.

Kui see vaade õige oleks, siis peaks meie keskel olema hulk võimalikke mõrtsukaid, kes igatsevad korda saata mõrtsukatööd, kuid keda hoiab tagasi hirm poomise eest. Minu arvates peaks tulema siiski surmanuhtluse pooldajatele mõjuvamaid argumente surmanuhtluse alalhoiu kaitseks, kui paljas oletus, et meie keskel on suur arv isikuid, — hunte lambanahas — keda hoiab tagasi mõrtsukatööst ainult hirm poomise eest. Mis õigustab selle oletuse? Meie peame meeles pidama, et surmanuhtlus on juba kaotatud paljuis tsiviliseeritud mais, ja kui suured hulgad võimalikke mõrtsukaid ootaksid surmanuhtluse kaotamist, et täide viia oma kurjad kavatsused, siis järgneb sellest möödapääsematult, et tapmiste arv oleks pidanud kasvama kõigis neis riikides, kus surmanuhtlus kõrvaldati; seda pole sündinud. Kõnesolevate riikide kogemused ilmutavad, et surmanuhtluse kaotamine ei näi olevat mõjutanud tapmiste ulatust. Arutades surmanuhtluse peletuseväärust, teeme hästi, kui piirdume mõrtsuka vaatlusega sellisena, nagu teda tõepoolest näeme, ja ei hakka postuleerima tema mõju kujutlevalle isikuile, kelle kogu eksistents on puht hüpoteetiline.

Esimene tegur, mida tuleb vaadata mingisuguse karistuse peletusejõu seisukohalt, on kurjategija hingeline seisukord, sest ükski

karistus ei saa olla peletav, kui kuriteo tagajärjed pole küllaldaselt arvesse võetud vastava isiku poolt.

Need, kes arvavad, et surmanuhtluse hirm suudab kedagi kuriteost hoida, otsustavad kurjategija üle harilikult isecenda ja oma tunnete järgi, või õigemini nende poolt ettekujutatava isiku tunnete järgi, keda nad arvavad olevat kartliku, ara ja alatasa kalkuleeriva. Sellepärast näib neile, et mida karmim ähvardus, seda suurem on hirm ja seda tugevam pidur. Tegelikult ei ole aga lugu nii. Kui kurjategija kavatses kuritegu, ei valitse tema hinges kartuse hirm, vaid seal pesitseb lootus, et ta jääb tabamata. Kuigi inimese loomusund teda sunnib ennast surma eest hoidma, ei suuda see tunne siiski taltsutada kõiki kirgi. Kui surmahirm absoluutselt valitseks inimese üle, siis poleks enesetapjaid ega sõdureid, ei lendureid ega maadeuurijaid, kes eluga riskeerivad, ei töölisi, kes elukardetavates ettevõtetes töötaksid.

Ka kurjategijas on teised tõukejõud tuget vamad surmahirmust. Samuti kui ausat inimest surmahirm tagasi ei hoiaks elukardetavates ettevõtetes, samuti ei hoiaks see ka kurjategijat tagasi kuriteost. Tapmised pannakse toime kire mõjul, kus inimene on võimetu arvutama tagajärgedega. Röövimised, mis ette kavatsatud, saadetakse korda inimeste poolt, kes nii usaldavad oma osavust pääseda tabamisest, et iial ei arvesta tagajärgedega.

Et surmanuhtluse kartus ei suuda ära hoida kuritegusid tõendab see, et ka kõige koledamate kvalifitseeritud surmanuhtluste maksvuse ajal ikkagi toime pandi rohkel arvul kuritegusid. Täheandab: karistus ei hirmutanud. Kujuka näitena võiks tuua juhu, kus 1824. aastal Iirimaaal timukas, kes surmaotsuseid täide viis, ise varguse toime pani, mille eest teda surmanuhtlus ähvardas. Samuti oli taskuvargusi Inglismaal pealtvaatajate hulgas sel ajal, kui taskuvargaid poodi.

Sellele võiksid surmanuhtluse pooldajad vastata: kui poleks surmanuhtluse hirmu, sünniks kuritegusid veel rohkem.

See väide võiks näida kaaluvana, kui poleks viimaste sajandite kestusel muudetud kvalifitseeritud surmamisviise, vähendatud süütegude arvu, mille eest surmanuhtlusega karistati, ja lõpuks, kui poleks mitmes riigis juba aastakümned kaotatud surmanuhtlus.

Lisaks endistele tõendustele selle üle, et surmanuhtlus ka oma kõige koledamal kujul ei suuda ära hoida kuritegusid, tulid uued kogemused, mis kinnitasid, et surmanuhtluse kaotamine kuidagi ega kuskil ei mõju kuritegude suurendamiseks.

Juba XVIII sajandil veendusid teadlased selles, et kuritegude arv ei ole juhuslik nähtus, vaid on nii inimese loomuses, kui ka ühiskonna struktuuris teatavate enam-vähem kindlate ja paratamatute põhjuste tagajärg. Viimaste aastakümnete jooksul kogutud statistilised andmed annavad aga selleks sedavõrt ümberlukkamatud tõendused, et peaks näima lapsikuna kõnelda veel 1928. aastal surmanuhtluse geograafiline preventeerivast mõjust.

Mul on kasutada statistilised andmed, mis märtsis 1928. aastal ilmunud ingliskeelses raamatus „Capital Punishment in the twentieth Century“ — Surmanuhtlus XX sajandil — mis on korjatud ametlikult Inglise saatkondade ja Inglise konsulite kaudu, ja ma loodan, et pärast nende andmete ettekandmist, mille tõsiduses keegi ei kahtle, ei julge keegi tõendama tulla, et surmanuhtlusel üldse mingit mõju on kuritegude ärahoidmiseks, ja isegi härra kohtuminister, veendunud surmanuhtluse pooldaja, peaks leidma võimaliku olevat ühineda oma ametivenna, Saksa kohtuministri arvamisega, kes praegu surmanuhtluse küsimuse otsustamisel kindlasti selle karistuse vastu on.

Kuna pea kõigis riikides omalajal mõrtsukatööd surmaga karistati, siis jälgime mõrtsukatööde arvu riikides enne ja pärast surmanuhtluse kaotamist. Olen teadlik selles, et siin on tegemist suurte raskustega selle statistilise materjali käsitamisel sellepärast, et ühtlasi andmeid mitmesuguste riikide kohta ei ole saadaval, ja ei saa kasutada ülevaatlisku tabelistikku, mis näitaks samalaadiliste kuritegude suhtelisi arve iga riigi kohta, sel põhjusel, et sarnast võrdlevat statistikat ei ole olemas. Peaaegu igal riigil on oma eriline alus tapmiste defineerimisel. Nii on Prantsusmaal selle sõna mõiste laiem kui Inglismaal ja sisaldab ka surmamist. Skandinaavia riikides peetakse tapmine ja tapmiskatse samaks kuriteoks ja arvestatakse ühiselt. Itaalia statistilistes andmetes ei eraldata mõrtsukatööd ja teisi tapmiseliike. Prantsusmaa eraldab lapsetapmise harilikust inimesetapmisest, kuna teised riigid arvavad selle sinna juurde. Kõige imelikum on Saksamaa oma loogikaga, seal arvatakse seaduslike surmamiste, surmanuhtluse arv juurde omavoliliste tapmistele. Ka on statistikal erialus igas riigis. Inglismaal on tapmiste arvu aluseks politseile teadaolevate kuritegude arv. Skandinaavia andmed põhjenevad süüdimõistetud isikute

arvul, sest mõned riigid nähtavasti ei pea üldse täpset statistikat. See näitab, et kogu probleem on haruldaset keeruline.

Kui statistilised raskused oleksid kõrvaldatud, võrdlused riikide vahel nõuavad ikkagi hoolsat interpretatsiooni, sest erinevad tegurid mõjutavad tapmiste arvu igal üksikul juhul. Iga riigi kultuur, selle kliima ja poliitiline seisukord mängib osa tapmiste arvu määramistes. Väike põllumajanduslik riik osutab vähem kalduvusi raskeiks kuritegudeks kui teine, kus laialdane tööstus. Tapmiste arv näitab tendentsi olla suurem seal, kus rassialist antagonismi, nagu U.S.A. lõunapoolsetes riikides, või sarnases tsentrumis, nagu New-York, kus leidub rohkearvulisi värsked emigrante. Iga riigi seadused, võimukus, millega neid käsitatakse, tuleriistade kättesaadavus või nende tarvitamist piiravad keelud, alkoholi tarvitamine, vaimuhaigete ja nõrgamõistlikkude paljastamine ja nende kohtlemine — kõik need on tegurid, mis mängivad oma osa, tulevad võtta arvesse tapmiste arvu võrdlusel ja vaatlusel. Täielikud võrdlused mõrtsukatööde arvu vahel mitmesugustes riikides ei ole võimalikud, ning üldistused, mis põhjenevad vahetegemisel karistuste vahel, selle asemel, et põhjeneda kultuuri ja sotsiaalingimuste vahetegemisel, on väga puudulikud.

Kuid mitmesuguste riikide tapmiste arvu vaatlemine osutub käesoleval korral vajalikuks kaheks otstarbeks. Kaugelt tähtsam neist on leida tunnust mingiks tendentsiks tapmiste arvus igas riigis, kus surmanuhtlus kaotatud. Selle abil võimaldub selgitada, kas vägivaldne surmamine on kahanenud või kasvanud sest saadik, kui surmanuhtlus kõrvaldati. Tapmiste arvud ühtlasel alusel iga eririigi jaoks küllalt pika aastaterea kohta on kõik, mida võib nõuda selleks otstarbeks. Võrdlev statistika või ühtlus põhimaterjalis üksikute riikide vahel pole õnneks tarvilik. Teine otstarve, milleks vajame tapmiste statistikat üksikute riikide kohta, on saada teatud pilti kultuurilisest ja eetilistest seisukorrast surmanuhtluse kõrvaldanud ja seda alalhoidvais riikides.

Juhataja **M. Martna**: Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada. Kõneleja on nõus jätkama kõnet järgmisel koosolekul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **M. Martna**.

Abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

